

ΜΕΡΟΣ Α - ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (ραψ. α - δ)

Α ΡΑΨΩΔΙΑ (ΣΤΙΧΟΙ 1 - 498)

ΘΕΩΝ ΑΓΟΡΑ

ΑΘΗΝΑΣ ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗΛΕΜΑΧΟΝ
ΜΝΗΣΤΗΡΩΝ ΕΥΩΧΙΑ

ΤΟΠΟΣ: Ιθάκη, η πατρίδα του Οδυσσέα
ΧΡΟΝΟΣ: η πρώτη μέρα της Οδύσσειας
ΠΡΟΣΩΠΑ: Τηλέμαχος, Αθηνά-Μέντης, Δίας, Πηνελόπη,
μνηστήρες (Αντίνοος και Ευρύμαχος), Ευρύκλεια

Ενότητα 1 η (Στ.1-25)

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Στίχοι 1–13: Επίκληση στη Μούσα. Παρουσίαση του Οδυσσέα. Η τύχη των συντρόφων του. Δεύτερη επίκληση.

Στίχοι 14–19: Η παραμονή του Οδυσσέα στο νησί της Καλυψώς.

Στίχοι 20–25: Η επιστροφή του ήρωα στην πατρίδα του. Ο ρόλος των θεών.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο ποιητής αρχίζει το έπος παρακαλώντας τη Μούσα να του εξιστορήσει τις περιπέτειες του κεντρικού ήρωα, του οποίου η ταυτότητα αποκαλύπτεται σταδιακά. Πληροφορούμαστε λοιπόν για τις περιπλανήσεις του Οδυσσέα σε διάφορους τόπους και για την τύχη των συντρόφων του που χάθηκαν από δική τους απερισκεψία, επειδή έφσαν τα βόδια του θεού Ήλιου. Στη συνέχεια ο Όμηρος αναφέρει ότι η Καλυψώ κρατάει τον Οδυσσέα «αιχμάλωτο» στο νησί της, θέλοντας να τον κάνει άντρα της. Οι θεοί αποφασίζουν να επιστρέψει στην Ιθάκη· εκεί όμως θα αντιμετωπίσει νέες περιπέτειες. Τέλος, ο ποιητής κάνει λόγο για τη συμπάθεια των θεών προς τον Οδυσσέα, με εξαίρεση τον Ποσειδώνα που είναι οργισμένος με τον ήρωα.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Οδυσσέας: Η παρουσίαση του κεντρικού ήρωα γίνεται σταδιακά στο Προοίμιο, μέχρι την τελική αποκάλυψη του ονόματός του στον στίχο 24. Ο ποιητής αρχικά χαρακτηρίζει τον ήρωα «πολύτροπο». Πρόκειται για έναν άνθρωπο πολυταξιδεμένο, πολύπαθο και ευφυέστατο. Ο Οδυσσέας γίνεται σύμβολο του αρχαίου ανθρώπου, καθώς συγκεντρώνει στο πρόσωπό του τα ιδανικά της εποχής του: έχει αποκτήσει γνώσεις ταξιδεύοντας σε πολλούς τόπους και γνωρίζοντας διάφορες ανθρώπινες συμπεριφορές (στ.4), έχει πλούσια εμπειρία από τη ζωή (στ.5). Ταυτόχρονα παρουσιάζεται φιλέυπλαχνος και αλληλέγγυος προς τους συντρόφους του, πραγματικός φίλος, άνθρωπος που υπολογίζει και αγαπά το συνάνθρωπό του, αφού έκανε καθετί για να τους σώσει (στ.6-8). Ακόμη είναι φιλόπατρις (στ.15) και πιστός στην οικογένειά του, καθώς δεν υποκύπτει σε όσα του υπόσχεται η Καλυψώ (στ.16) αλλά ονειρεύεται μόνο την επιστροφή. Στις εξαιρετικές ικανότητες και αρετές του οφείλεται ο σταθερός χαρακτήρισμός που του αποδίδει ο Όμηρος «θεϊκός». Ο Οδυσσέας αποτελεί μια μεγάλη μορφή της παγκόσμιας λογοτεχνίας που ενέπνευσε πολλούς μεταγενέστερους συγγραφείς και καλλιτέχνες. Έγινε σύμβολο του πανέξυπνου ανθρώπου που βρίσκει τρόπους να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες.

ΤΕΧΝΙΚΗ

Κυκλικό σχήμα

Στο στίχο 1 («τον άντρα, Μούσα, τον πολύτροπο να μου ανιστορήσεις...») και στους στίχους 12–13 («Από όπου θες, θεά, ξεκίνα...») ο ποιητής επικαλείται τη Μούσα. Το κυκλικό σχήμα τονίζει το ρόλο που παίζει η Μούσα στην αφήγηση της ιστορίας.

Προϊδεασμός

Ο ποιητής μας πληροφορεί για γεγονότα που θα συμβούν αργότερα.

στ. 7–11: Στο νησί του Ήλιου χάνονται οι σύντροφοι του Οδυσσέα εξαιτίας της προσβολής προς το θεό Ήλιο (ραψωδία μ)

στ. 16–19: Η Καλυψώ κρατάει στο νησί της τον ήρωα παρά τη θέλησή του (ραψωδία ε)

στ. 20–21: Οι θεοί αποφασίζουν να επιστρέψει τελικά ο Οδυσσέας στην πατρίδα του (ραψωδία ν)

στ. 22: Οι περιπέτειες του Οδυσσέα θα συνεχιστούν και στην Ιθάκη (ραψωδία χ).

In medias res

Ο ποιητής δεν αφηγείται τα γεγονότα με τη χρονική σειρά που έγιναν. Ξεκινάει από τη μέση της ιστορίας, όταν ο Οδυσσέας έχει φτάσει στο νησί της Καλυψώς. Το προοίμιο της Οδύσσειας μπορεί να χωριστεί σε δύο τμήματα. Στο πρώτο ο ποιητής: α) επικαλείται – παρακαλεί τη Μούσα, β) δίνει τα κύρια γνωρίσματα του κεντρικού ήρωα, γ) μιλάει για τις συνέπειες των ανθρώπινων λαθών, δ) υπονοεί ότι δεν θα διηγηθεί τα γεγονότα με τη χρονολογική τους σειρά («από όπου θες, θεά, ξεκίνα την αυτήν την ιστορία») Στο δεύτερο μέρος του προοιμίου ο ποιητής μας πληροφορεί για: α) την επιστροφή των πολεμιστών του τρωικού πολέμου στην πατρίδα τους εκτός από τον Οδυσσέα, β) τον ακούσιο εγκλεισμό του ήρωα στο νησί της Καλυψώς γ) το αίσιο τέλος του έπους (οι θεοί θα επιτρέψουν το γυρισμό του στην πατρίδα), δ) τους νέους αγώνες που θα δώσει εκεί, ε) το θυμό του Ποσειδώνα, στ) την ταυτότητα του ήρωα.

ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «του γυρισμού τη μέρα» (στ. 11)
- «άθλιον όλεθρο» (στ. 14)
- «αρχοντική θεά» (στ. 18)
- «θολωτές σπηλιές» (στ. 18)
- «θεϊκό Οδυσσέα» (στ. 24)

Ενότητα 2η (Στ.26-108)

Η ΠΡΩΤΗ «ΑΓΟΡΑ» ΤΩΝ ΘΕΩΝ

Στίχοι 26–30: Ο Ποσειδώνας βρίσκεται στους Αιθίοπες για να πάρει μέρος σε θυσία.

Στίχοι 31–51: Ο Δίας κατηγορεί τους ανθρώπους για την ανευθυνότητά τους. Το παράδειγμα του Αίγισθο.

Στίχοι 52–72: Η Αθηνά μιλάει για τα βάσανα του Οδυσσέα.

Στίχοι 73–92: Ο Δίας απαντά πως θυμάται τον Οδυσσέα. Αναφέρει την αιτία της οργής του Ποσειδώνα και ότι η έχθρα πρέπει να σταματήσει.

Στίχοι 93–108: Η Αθηνά αναπτύσσει το σχέδιό της για την επιστροφή του Οδυσσέα.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Οι θεοί εκμεταλλεύονται την απουσία του Ποσειδώνα, ο οποίος βρίσκεται στη χώρα των Αιθίοπων, και συνεδριάζουν. Αρχικά μιλάει ο Δίας. Απορεί γιατί οι άνθρωποι κατηγορούν τους θεούς για τις συμφορές τους αφού υπεύθυνοι είναι οι ίδιοι και η απερισκεψία τους. Φέρνει σαν παράδειγμα τον Αίγισθο και το φοβερό θάνατό του από τον Ορέστη. Στη συνέχεια παίρνει το λόγο η Αθηνά. Συμφωνεί με όσα είπε ο πατέρας της, αναφέρει όμως την περίπτωση του Οδυσσέα, ο οποίος ταλαιπωρείται άδικα στο νησί της Καλυψώς, ενώ είναι και γενναίος και ευσεβής. Τελειώνει τα λεγόμενά της ρωτώντας το Δία γιατί είναι τόσο θυμωμένος με τον ήρωα. Ο Δίας της απαντά ότι δεν έχει ξεχάσει τον Οδυσσέα και υποδεικνύει ως μοναδικό υπαίτιο για τα βάσανά του τον Ποσειδώνα. Αναφέρει το λόγο της οργής του, δηλαδή το ότι ο Οδυσσέας τύφλωσε το γιο του, τον Πολύφημο. Έπειτα λέει ότι είναι καιρός να αποφασίσουν το γυρισμό του Οδυσσέα, τώρα που λείπει ο Ποσειδώνας. Η Αθηνά ξαναπαίρνει το λόγο και ανακοινώνει το σχέδιό της. Ο Ερμής θα πάει στην Ωγυγία και θα μεταφέρει στην Καλυψώ την απόφαση των θεών να αφεθεί ελεύθερος ο Οδυσσέας. Η ίδια η Αθηνά θα κατέβει στην Ιθάκη για να πείσει τον Τηλέμαχο να αντιμετωπίσει τους μνηστήρες και να ταξιδέψει στην Πύλο και στη Σπάρτη για να πάρει πληροφορίες για τον πατέρα του.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Δίας: Ο βασιλιάς των θεών μπορεί να χαρακτηριστεί αυστηρός, όταν μιλάει για την ευθύνη που έχουν οι θνητοί για τα βάσανά τους(στ.36-39) και για την περίπτωση του Αίγισθο (40-51). Είναι δίκαιος αφού αναγνωρίζει ότι ο Οδυσσέας ταλαιπωρείται χωρίς να έχει κάτι κακό (75-78) και ειλικρινής γιατί αναφέρει τον υπεύθυνο για τα βάσανα του ήρωα, τον Ποσειδώνα (79-88). Παρουσιάζεται συμπνευτικός και συμφωνεί πρόθυμα με την Αθηνά ότι είναι καιρός ο Οδυσσέας να επιστρέψει στην πατρίδα του (στ.89-90).

Αθηνά: Η θεά δείχνει την εξυπνάδα και τη διπλωματία της στον τρόπο με τον οποίο κατευθύνει τη συζήτηση με το Δία. Εκμεταλλεύεται το παράδειγμα του Αίγισθο για να αντιπαραβάλει τον αθώο Οδυσσέα (στ.53-57, 66-71). Παίρνει συνεχώς το μέρος του ήρωα, γεγονός που δείχνει τη μεγάλη της αγάπη για τον Οδυσσέα. Αυτό όμως μερικές φορές την κάνει να συμπεριφέρεται άδικα, όπως όταν κατηγορεί την Καλυψώ (στ.64-66) ή όταν ρίχνει τις ευθύνες για την κατάσταση του Οδυσσέα στον ίδιο το Δία (στ.72). Στο τέλος παρουσιάζεται δυναμική και αποφασισμένη να εφαρμόσει το σχέδιό της (στ.101-108).

Ποσειδῶνας: Ο θεός της θάλασσας και των σεισμών είναι θυμωμένος με τον Οδυσσέα (στ.79). Αιτία της οργής του είναι ότι ο Οδυσσέας τύφλωσε το γιο του Πολύφημο (στ.80-81). Συμπεριφέρεται λοιπόν εκδικητικά, αφού δεν τον αφήνει να επιστρέψει στην πατρίδα (στ.87-88).

Οδυσσεάς: Σ' αυτήν την ενότητα, ο Οδυσσέας σκιαγραφείται κυρίως μέσα από τα λόγια της Αθηνάς. Τον αποκαλεί γενναίο αλλά δύσμοιρο να βασανίζεται με τόσα πάθη (στ.57). Συνεχίζει χαρακτηρίζοντάς τον δύστυχο κι οδυρόμενο (στ.64) επειδή είναι «φυλακισμένος» στο νησί της Καλυψώς. Μιλάει για τη φιλοπατρία και τον πόθο του για επιστροφή (στ.67-68). Θυμίζει τέλος την ευσέβεια του Οδυσσέα, ο οποίος πάντοτε φρόντιζε να προσφέρει τις κατάλληλες θυσίες (στ.70). Ο Δίας συμφωνεί με την Αθηνά και για την ευσέβεια του ήρωα (77-78) και για τη σύνεσή του (στ.76).

ΤΕΧΝΙΚΗ

Διάλογος

Στην ενότητα αυτή, ο Όμηρος χρησιμοποιεί το διάλογο βάζοντας το Δία και την Αθηνά να συνομιλούν ενώ οι άλλοι θεοί παρακολουθούν σαν βουβά πρόσωπα. Έτσι σπάει τη μονοτονία της αφήγησης, υπάρχει ζωντάνια και έντονη θεατρικότητα. Ο διάλογος των δύο θεών έχει τη μορφή λόγου-αντίλογου, ώστε να τονίζεται η αντίθεση των απόψεών τους. Ο Δίας μιλάει για τη δίκαιη τιμωρία του Αίγισθου(λόγος) ενώ η Αθηνά για την άδικη τιμωρία του Οδυσσέα (αντίλογος). Επιρρίπτει στον πατέρα της ευθύνες για όσα συμβαίνουν στον Οδυσσέα (λόγος) ενώ ο Δίας αρνείται τις ευθύνες και τις μεταθέτει στον Ποσειδῶνα (αντίλογος). Ο διάλογος κλείνει με τη δευτερολογία της Αθηνάς στην οποία δεν υπάρχει αντίλογος, σημάδι της συμφωνίας των δύο θεών.

Προϊδεασμός

στ. 40–51: το παράδειγμα του Αίγισθου μας προετοιμάζει για την τιμωρία των μνηστήρων(ραψωδία χ)

στ. 97-100: Η Αθηνά μάς προϊδεάζει για το ταξίδι του Ερμή στο νησί της Καλυψώς και τη φυγή του Οδυσσέα (ραψωδία ε).

στ. 101-108: Η Αθηνά μάς προϊδεάζει για την επίσκεψή της στην Ιθάκη, τη συνάντησή της με τον Τηλέμαχο, τη σύγκληση συνέλευσης (ραψωδία β) και τα ταξίδια του Τηλέμαχου στην Πύλο (ραψωδία γ) και στη Σπάρτη (ραψωδία δ).

Εικόνες

α) (στ. 29–30): Ο Ποσειδῶνας απολαμβάνει τις θυσίες προς τιμήν του

β) (στ. 31–32): Η συνέλευση των θεών

γ) (στ. 60): Το νησί Ωγυγία

Ανθρωπομορφισμός των θεών

α) (στ. 26-30): ο Ποσειδῶνας συμπεριφέρεται ως άνθρωπος και ταξιδεύει στη χώρα των Αιθίοπων για να πάρει μέρος στις θυσίες προς τιμήν του. Κάθεται στο τραπέζι μαζί τους και ευχαρισιάζεται το φαγητό.

β) (στ. 49-50): ο Ερμής, ο αγγελιοφόρος των θεών, πηγαίνει στον Αίγισθο και τον προειδοποιεί για τις συνέπειες των πράξεών του. Προσπαθεί να τον πείσει να μην πέσει στα αμαρτήματα που έχει σχεδιάσει. Ο Ερμής συμπεριφέρεται σαν ένας άνθρωπος φιλικός, εξοικειωμένος με τις συνήθειες των ανθρώπων.

γ) (στ. 64-66): η νύμφη Καλυψώ συμπεριφέρεται στον Οδυσσέα σαν θνητή γυναίκα. Προσπαθώντας να τον κρατήσει κοντά της του μιλάει με γλυκά λόγια, απαλά σαν χάδια.

δ) (στ. 72): η Αθηνά ρωτάει το Δία γιατί νιώθει τόσο θυμό για τον Οδυσσέα. Του αποδίδει δηλαδή ένα ανθρώπινο συναίσθημα.

ε) (στ. 90-92): ο Δίας λέει ότι αν όλοι οι θεοί πάρουν μια απόφαση, ο Ποσειδῶνας δεν θα πάει ενάντιά τους, σεβόμενος την πλειοψηφία. Κι εδώ αποδίδονται ανθρώπινες αντιλήψεις στους θεούς (ο σεβασμός στην απόφαση των περισσοτέρων – η συγκέντρωση των θεών).

ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «Ολύμπιος Δίας» (στ. 31, 69)
- «Αργοφονιάς Ερμής» (στ. 44)
- «Τα μάτια λάμποντας, η γαλανή Αθηνά» (στ. 52)
- «Πατέρα μας των αθανάτων, Κρονίδη, των δυνατών ο παντοδύναμος» (στ. 53, 94)
- «Ευρύχωρη Τροία» (στ. 70)
- «Ο Δίας που τα σύννεφα συνάζει» (στ. 73)
- «Θεϊκός Οδυσσεάς» (στ. 75)
- «Ποσειδών, της γης κυρίαρχος» (στ. 79)
- «Θολωτές σπηλιές» (στ. 85)
- «Κοσμοείστης Ποσειδών» (στ. 86)
- «Ερμής ψυχοπομπός κι αργοφονιάς» (στ. 92)
- «Καλλιπλόκαμη νεράιδα» (στ. 98-99)
- «Καρτερικός Οδυσσεάς» (στ. 100)
- «Οι Αχαιοί που τρέφουν πλούσια κόμη» (στ. 103)

Ενότητα 3η (Στ.109-173)

Η ΑΘΗΝΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΟ ΣΤΗΝ ΙΘΑΚΗ

Στίχοι 109-126: Η Αθηνά προετοιμάζεται να αναχωρήσει από τον Όλυμπο. Η άφιξή της στην Ιθάκη.

Στίχοι 127-140: Ο Τηλέμαχος υποδέχεται την Αθηνά-Μέντη.

Στίχοι 141-161: Η φιλοξενία της Αθηνάς-Μέντη.

Στίχοι 162-173: Το γλέντι των μνηστήρων.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Μετά τη συνέλευση των θεών, η Αθηνά φορά τα σανδάλια της, εξοπλίζεται με το κοντάρι της και μεταφέρεται στην Ιθάκη, στο παλάτι του Οδυσσέα. Μεταμορφωμένη σε Μέντη, άρχοντα των Ταφίων, αντικρίζει στην αυλή τούς μνηστήρες να παίζουν πεσσούς, ενώ διάφοροι υπηρέτες ετοιμάζουν τραπέζι. Ο Τηλέμαχος που κάθεται παράμερα σκεπτικός, βλέπει πρώτος τον ξένο και τρέχει να τον υποδεχτεί. Στη συνέχεια οδηγεί την Αθηνά-Μέντη στη μεγάλη αίθουσα του παλατιού και της προσφέρει φιλοξενία. Λίγο αργότερα έρχονται και οι μνηστήρες, τρώνε πλουσιοπάροχα και γλεντούν με τα τραγούδια του Φήμιου.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Τηλέμαχος: Ο γιος του Οδυσσέα εμφανίζεται εδώ για πρώτη φορά. Κάθεται απομονωμένος, σκεπτικός και προβληματισμένος. Συλλογίζεται τον πατέρα του που λείπει και οραματίζεται την επιστροφή του και το διωγμό των μνηστήρων. Είναι ευγενικός και φιλόξενος προς την Αθηνά-Μέντη.

Μνηστήρες: Παρουσιάζονται ασύνετοι, ανάγωγοι και άσωτοι. Είναι θρασείς αφού έχουν εισβάλει και σπαταλούν την ξένη περιουσία. Ενδιαφέρονται για την καλοπέρασή τους και αδιαφορούν για τον Τηλέμαχο, θεωρώντας τον ανίκανο να αντιδράσει.

ΤΕΧΝΙΚΗ

Αφήγηση

Ο ποιητής αφηγείται σε τρίτο πρόσωπο όσα συμβαίνουν στο παλάτι. Στους στίχους 139-140 διακόπτει την αφήγηση και παρεμβάλλει σε ευθύ λόγο την υποδοχή του Τηλέμαχου προς την Αθηνά - Μέντη.

Προοικονομία

στ. 129-132: Ο Τηλέμαχος οραματίζεται την επιστροφή του πατέρα του και το διωγμό των μνηστήρων. Εδώ προοικονομείται η μνηστηροφονία (ραψωδία χ).

στ. 152-153: Η επιθυμία του Τηλέμαχου να ρωτήσει για τον πατέρα του προοικονομεί τη συζήτηση που θα ακολουθήσει στην επόμενη ενότητα της ραψωδίας α.

Αλλαγή σκηνής

Σε μια αφήγηση-περιγραφή έχουμε αλλαγή σκηνής όταν έχουμε αλλαγή α) τόπου, β) προσώπων, γ) τόπου και προσώπων. Στην ενότητα αυτή έχουμε εναλλαγή 4 σκηνών/εικόνων με κινηματογραφικό σχεδόν τρόπο (1η σκηνή: στ. 109-114, 2η σκηνή: 116-140, 3η σκηνή: στ. 143-161, 4η σκηνή: στ. 163-173).

ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «άλκιμο κοντάρι, ακονισμένο με χαλκό» (στ. 112), «χαλκό κοντάρι» (στ. 118)
- «αγέρωχοι μνηστήρες» (στ. 119-120)
- «σαν θεός ωραίος» (στ. 127)
- «πέταξαν τα λόγια του σαν τα πουλιά» (στ. 138)
- «Ξένε μου καλωσόρισες, έλα να σε φιλέσουμε, κι αφού το δείπνο μας χορτάσεις, τότε μας λες το λόγο της επίσκεψής σου» (στ. 139-140)
- «η Αθηνά Παλλάδα, λάμποντας τα μάτια» (στ. 141)

Ενότητα 4η (Στ.174-361)

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ

Στίχοι 174-196: Ο Τηλέμαχος περιγράφει την κατάσταση στο παλάτι και ρωτάει για την ταυτότητα του ξένου.

Στίχοι 197-235: Ο ξένος συστήνεται ως Μέντης και μιλάει για τον Οδυσσέα.

Στίχοι 236-245: Ο Τηλέμαχος εύχεται να ήταν γιος ενός άλλου, καλότυχου πατέρα.
Στίχοι 246-255: Η Αθηνά - Μέντης ρωτάει για τη συγκέντρωση των μνηστήρων.
Στίχοι 256-279: Ο Τηλέμαχος μιλάει για τους μνηστήρες.
Στίχοι 280-340: Η Αθηνά - Μέντης συμβουλεύει τον Τηλέμαχο
Στίχοι 341-348: Ο Τηλέμαχος προτείνει στον ξένο να καθυστερήσει την αναχώρησή του.
Στίχοι 349-361: Η Αθηνά - Μέντης αρνείται ευγενικά και αποχωρεί.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Τηλέμαχος μιλάει στον ξένο για τους μνηστήρες που ρημάζουν την περιουσία του Οδυσσέα, τον οποίο θεωρεί νεκρό. Ζητάει να μάθει ποιος είναι ο ξένος, από πού έρχεται κι αν γνωρίζει τον πατέρα του. Η Αθηνά συστήνεται ως Μέντης, γιος του Αγχιάλου και αρχηγός των Ταφίων. Λέει πως πηγαίνει στην Τεμέσα για εμπόριο και ότι υπήρξε φίλος του Οδυσσέα. Εκφράζει την αισιοδοξία της ότι ο Οδυσσέας είναι ζωντανός, απολίτιστοι άνθρωποι όμως τον κρατούν φυλακισμένο σε κάποιο νησί αλλά αυτός θα βρει τρόπο να γυρίσει στην πατρίδα. Τελειώνει τα λόγια της ρωτώντας τον Τηλέμαχο αν είναι αλήθεια ο γιος του Οδυσσέα. Ο Τηλέμαχος απαντά πως κανείς δεν μπορεί να είναι σίγουρος για την ταυτότητα του πατέρα του και προσθέτει με πικρία ότι θα προτιμούσε να ήταν γιος κάποιου άλλου, καλότυχου, ο οποίος θα γερνούσε ανάμεσα στους δικούς του. Στη συνέχεια η Αθηνά-Μέντης τον καθησυχάζει και ρωτάει για την κατάσταση που επικρατεί στο παλάτι. Ο Τηλέμαχος μιλάει για τα βάσανά του: για τους μνηστήρες που σπαταλούν την περιουσία του πατέρα του και πολιορκούν τη μητέρα του. Η Αθηνά-Μέντης παίρνει το λόγο και λέει ότι ο Οδυσσέας, αν επέστρεφε, θα σκότωνε τους μνηστήρες. Ο γυρισμός του όμως είναι υπόθεση των θεών και γι' αυτό συμβουλεύει τον Τηλέμαχο να καλέσει τους Αχαιούς σε συνέλευση και να διώξει τους μνηστήρες από το παλάτι. Ύστερα να συζητήσει με τη μητέρα του αν θέλει να παντρευτεί ή όχι. Στη συνέχεια τον παροτρύνει να φύγει για την Πύλο και την Σπάρτη, αναζητώντας πληροφορίες για τον πατέρα του. Αν μάθει πως ο Οδυσσέας ζει, να κάνει υπομονή ένα χρόνο. Αν όμως μάθει ότι πέθανε, να τον τιμήσει όπως πρέπει και να βρει τρόπο να σκοτώσει τους μνηστήρες, ακολουθώντας το παράδειγμα του Ορέστη. Ο Τηλέμαχος ευχαριστημένος, προσπαθεί να καθυστερήσει την αναχώρηση του ξένου. Όμως η Αθηνά φεύγει από το άνοιγμα της στέγης, πετώντας σαν πουλί. Ο Τηλέμαχος, συνειδητοποιώντας ότι όση ώρα μιλούσε με κάποιο θεό, παίρνει θάρρος.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Τηλέμαχος: Ο γιος του Οδυσσέα παρουσιάζεται θλιμμένος και αδύναμος. Μελαγχολεί στη σκέψη του πατέρα του (στ.238-243). Αναφέρεται σ' αυτόν με θαυμασμό (στ.181-182) αλλά ανησυχεί για την τύχη του (στ.179-180, 184-189, 260-269). Είναι βαθιά απογοητευμένος από την κατάσταση που επικρατεί στο παλάτι (στ.177-178). Ο Τηλέμαχος μέχρι την άφιξη της Αθηνάς – Μέντης είναι το αδύναμο παιδί, ο έφηβος που δεν έχει ακόμη ενηλικιωθεί. Ένα βασικό στοιχείο του χαρακτήρα του, που επαναλαμβάνει ο ποιητής, είναι η φρόνηση («γνωστικός Τηλέμαχος»).
Αθηνά: Σε ολόκληρη την ενότητα, η Αθηνά-Μέντης προσπαθεί να εμψυχήσει θάρρος και αισιοδοξία στον Τηλέμαχο, να τον συμβουλευτεί και να τον κατευθύνει. Ανάμεσα στους δύο αναπτύσσεται μια σχέση δασκάλου και μαθητή.

ΤΕΧΝΙΚΗ

Προϊδεασμός

στ. 294-295: Η Αθηνά-Μέντης, μιλώντας υποθετικά, μας προϊδεάζει για τη μνηστηροφονία

(ραψωδία χ)

στ. 315-316: Η Αθηνά-Μέντης συμβουλεύει τον Τηλέμαχο και μας προϊδεάζει για το ταξίδι του Τηλέμαχου στην Πύλο (ραψωδία γ) και τη Σπάρτη (ραψωδία δ).

Επιβράδυνση

στ. 208-213: Η Αθηνά-Μέντης κάνει μια παρένθεση και αναφέρεται στο Λαέρτη. Δίνει περιττές λεπτομέρειες και καθυστερεί να μιλήσει για τον Οδυσσέα. Σκοπός της επιβράδυνσης είναι να εκτονωθούν τα φορτισμένα συναισθήματα του Τηλέμαχου που δημιουργήθηκαν με την αποκάλυψη ότι ο ξένος ήταν φίλος του Οδυσσέα.

στ. 286-293: Η Αθηνά-Μέντης παρεμβάλλει στο λόγο της μια ιστορία από το παρελθόν. Εδώ, ο σκοπός της αφήγησης είναι να προετοιμάσει τον Τηλέμαχο και τους ακροατές να δεχτούν τις συμβουλές της θεάς που θα ακολουθήσουν.

Ειρωνεία

Η Αθηνά ξέρει την αλήθεια για τον Οδυσσέα αλλά πρέπει να προσποιηθεί την ανήξερη, ώστε να υπάρξει εξέλιξη της ιστορίας. Χρησιμοποιεί λοιπόν τις πλαστές (ψεύτικες) διηγήσεις που δημιουργούν την ειρωνεία καθώς η θεά και οι ακροατές γνωρίζουν την αλήθεια, ενώ ο Τηλέμαχος την αγνοεί. Η ειρωνεία φαίνεται στους εξής στίχους:

στ. 201-206: Σκοπός του ταξιδιού της.

στ. 214-216: Αιτία της άφιξής της.

στ. 217-225: Αναφέρει τον εγκλεισμό του Οδυσσέα σε ένα νησί αλλά λέει ότι τον εμποδίζουν απολίτιστοι άνθρωποι. Προσποιείται ότι μαντεύει την επιστροφή του.

στ. 243-244: Ο Τηλέμαχος θεωρεί τον πατέρα του τον πιο δυστυχισμένο άνθρωπο στον κόσμο και πιστεύει ότι είναι νεκρός (στ. 184-185).

ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «Γλαυκόματη Αθηνά» (στ. 174)
- «τα μάτια λάμποντας» (στ. 197, 246, 349, 355)
- «θείος Οδυσσεύς» (στ 217)
- «της αντιμίλησε ο Τηλέμαχος με φρόνηση και γνώση» (στ. 236, 256),
- «γνωστικός Τηλέμαχος» (στ. 341)
- «φριχτός γάμος» (στ. 276)
- «αναίσχυντοι μνηστήρες» (στ. 283)
- «σεβάσμιος Νέστορας» (στ. 315)
- «ξανθός Μενέλαος» (στ. 316)
- «χάλκινα πουκάμισα» (στ. 318)
- «ισόθεος άντρας» (στ. 361)

Ενότητα 5η (Στ.362-498)

ΣΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΛΟΓΟ ΠΡΩΤΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΠΗΝΕΛΟΠΗΣ

Στίχοι 362-407: Ο Φήμιος τραγουδάει το νόστο των Αχαιών. Η εμφάνιση της Πηνελόπτης.

Στίχοι 408-473: Ο διάλογος του Τηλέμαχου με τους μνηστήρες

Στίχοι 474-498: Ο Τηλέμαχος αποσύρεται.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο αοιδός Φήμιος τραγουδάει στους μνηστήρες την επιστροφή των Αχαιών στην πατρίδα. Η Πηνελόπη ακούει το τραγούδι, συγκινείται και κατεβαίνει στη μεγάλη αίθουσα. Εκεί, ζητάει από το Φήμιο να σταματήσει γιατί το τραγούδι αυτό τη στενοχωρεί. Ο Τηλέμαχος παίρνει το λόγο και μαλώνει τη μητέρα του λέγοντάς της ότι δεν φταίει ο αοιδός που τραγουδάει τα βάσανα των ανθρώπων αλλά ο Δίας που τους στέλνει συμφορές. Της υπενθυμίζει ότι πρέπει να φροντίζει μόνο τις δουλειές του σπιτιού και να αφήσει τους άντρες να ασχοληθούν με τις ανδρικές υποθέσεις. Η Πηνελόπη αποσύρεται στην κάμαρά της. Στη συνέχεια ο Τηλέμαχος απευθύνεται στους μνηστήρες και τους προειδοποιεί ότι την επόμενη ημέρα θα συγκαλέσει συνέλευση και ότι θα τους διώξει από το παλάτι. Πρώτος του επιτίθεται ο Αντίνοος και τον κατηγορεί ότι είναι θρασύς, ενώ τον καταριέται να μη γίνει ποτέ βασιλιάς της Ιθάκης. Ο γιος του Οδυσσέα του απαντά ότι δεν τον ενδιαφέρει ο θρόνος αλλά η εξουσία μέσα στο σπίτι του. Ο Ευρύμαχος, με διπλωματία και προσπαθώντας να εκτονώσει την κατάσταση, αλλάζει το θέμα και τον ρωτά για τον ξένο. Ο Τηλέμαχος διηγείται την πλαστή διήγηση του Μέντη, κρύβοντάς τους την αλήθεια για την θεά Αθηνά. Έπειτα συνεχίζεται το γλέντι. Τέλος, ο Τηλέμαχος αποσύρεται στα διαμερίσματά του, όπου τον περιποιείται η γριά παραμάνα του, η Ευρύκλεια. Ο ίδιος, άγρυπνος, μελετά όλο το βράδυ το ταξίδι που τον συμβούλεψε η θεά.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Πηνελόπη: Η παρουσία της Πηνελόπης είναι μεγαλόπρεπη κι επιβλητική. Είναι όμορφη, μυαλωμένη, διακριτική αλλά και υπερήφανη στις κινήσεις και στα λόγια της. Είναι ευαίσθητη, πιστή κι αφοσιωμένη στο σύντροφό της Οδυσσέα, γεγονός που φαίνεται από την ταραχή που της προκαλεί το τραγούδι του Φήμιου. Με το θρήνο της (στ.405) εκφράζει τη μεγάλη αγάπη που τρέφει για το σύζυγό της. Ακόμη δείχνει έκπληξη αλλά και σεβασμό στις απόψεις του γιου της. Είναι έξυπνη και νιώθει ότι ο Τηλέμαχος μεγαλώνει και ωριμάζει, γι' αυτό και δεν αντιδρά στην απότομη συμπεριφορά του.

Τηλέμαχος: Ο Τηλέμαχος εδώ φαίνεται να βγαίνει από ένα λήθαργο. Παρουσιάζεται θαρρετός και toλμηρός, ώριμος και δυναμικός. Με σταθερότητα εκφράζει τις απόψεις του, τόσο στην Πηνελόπη όσο και στους μνηστήρες. Η απάντησή του προς τον Αντίνοο για το βασιλικό αξίωμα (στ.434-445) καθώς και η απόκρουση της πραγματικής ταυτότητας του Μέντη (στ.461-468) φανερώνουν εξυπνάδα και ευελιξία. Σε όλη την ενότητα κυριαρχεί η μετάβασή του από την ανωριμότητα στην ενηλικίωση.

Αντίνοος : Είναι ο πιο θρασύς από τους μνηστήρες. Παρουσιάζεται παράλογος, καθώς κατηγορεί τον Τηλέμαχο για έπαρση, τη στιγμή που αυτός και οι υπόλοιποι μνηστήρες σπαταλούν αναισχυντα την ξένη περιουσία.

Ευρύμαχος: Είναι ο δεύτερος σε σπουδαιότητα μνηστήρας μετά τον Αντίνοο. Μιλά στον Τηλέμαχο σε ήπιο τόνο, με διπλωματία, προκειμένου να του αποσπάσει πληροφορίες για τον ξένο. Πίσω όμως από αυτή τη γλυκύτητα κρύβεται θράσος και ειρωνεία που φαίνεται στο στίχο 453 όπου αποκαλεί τον Τηλέμαχο «ωραίε και γενναίε εσύ».

ΤΕΧΝΙΚΗ

Η είσοδος της Πηνελόπτης

Στην ενότητα αυτή ο ποιητής εισάγει ένα νέο πρόσωπο, την Πηνελόπη, με εντυπωσιακό, σχεδόν κινηματογραφικό τρόπο: όλοι βρίσκονται στη μεγάλη αίθουσα και ακούν το τραγούδι του Φήμιου. Η Πηνελόπη κατεβαίνει τη σκάλα αργά και γεμάτη μεγαλοπρέπεια, ενώ δυο υπηρέτριες τη συνοδεύουν. Η βασίλισσα στέκεται στη μεγάλη κολόνα και με μια χαριτωμένη και περφηφανή κίνηση τακτοποιεί τη μαντίλα της. Ο Όμηρος περιγράφοντας με έντονη θεατρικότητα τις κινήσεις της Πηνελόπτης, σκιαγραφεί την προσωπικότητα της ηρωίδας.

Διάλογος

Στην ενότητα αυτή εκτός από τις περιγραφές (του παλατιού, της εισόδου της Πηνελόπτης, του δωματίου) κυριαρχεί ο διάλογος. Ο Τηλέμαχος μιλάει με τη μητέρα του και με τους δύο μνηστήρες ξεχωριστά (Αντίνοο και Ευρύμαχο). Με τον τρόπο αυτό ο ποιητής κάνει το κείμενό του πιο ζωντανό και ενδιαφέρον.

Προϊδεασμός

στ. 416-420: Ο Τηλέμαχος μας προετοιμάζει για τη συνέντευση των Ιθακησίων (ραψωδία γ)

στ. 423-425: Ο Τηλέμαχος, προειδοποιώντας τους μνηστήρες, μας προϊδεάζει για τη μνηστηροφονία (ραψωδία χ).

στ. 498: Οι σκέψεις του Τηλέμαχου μας προετοιμάζουν για το ταξίδι του (ραψωδία γ)

Ειρωνεία

στ. 439-442: Ο Τηλέμαχος, ενώ γνωρίζει ότι οι θεοί είναι με το μέρος του, λέει ότι υπάρχουν πολλοί άλλοι Αχαιοί εκτός από τον ίδιο για να πάρουν την εξουσία, αφού ο Οδυσσέας είναι νεκρός.

στ. 450-452: Ο Ευρύμαχος εύχεται να μην πάρει ποτέ κανείς την περιουσία του Τηλέμαχου, τη στιγμή που ο ίδιος και οι άλλοι μνηστήρες κατασπαταλούν το βίος του Οδυσσέα.

Επιβράδυνση

Στους στίχους 480-485 υπάρχουν πληροφορίες για την Ευρύκλεια. Σκοπός της επιβράδυνσης είναι να εκτονωθεί η ένταση που δημιουργήθηκε από την αντιπαράθεση Τηλέμαχου - μνηστήρων.

- «φημισμένος αοιδός» (στ. 362)
- «πικρός γυρισμός» (στ. 363-364)
- «σκεπτική και φρόνιμη» (στ. 367)
- «θεία γυναίκα» (στ. 370)
- «λαμπερή μαντίλα» (στ. 372)
- «θεϊκός αοιδός» (στ. 374)
- «γνωστός Τηλέμαχος» (στ. 385), «συνετός Τηλέμαχος» (στ. 411), «με σύνεση και γνώση του αντιμίλησε ο Τηλέμαχος» (στ. 460)
- «του νόστου η μέρα» (στ. 396)
- «τα μάτια λάμποντα» (στ. 406)
- «ύπνο γλυκό σταλάζοντα» (στ. 407)
- «θαλασσοφίλητη Ιθάκη» (στ. 440, 443)
- Τυπικές ερωτήσεις: στ 454-456
- «αθάνατη θεά» (στ. 468)
- «παθητικό τραγούδι» (στ. 470)

Β ΡΑΨΩΔΙΑ

ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΙΘΑΚΗΣΙΩΝ

ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΥΛΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΠΑΡΤΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το πρωινό της δεύτερης μέρας ο Τηλέμαχος συγκαλεί τη συνέντευση, εκθέτει την κατάσταση, προτρέπει του μνηστήρες να φύγουν, και τους απειλεί με τη θεϊκή τιμωρία για τα ανοσιουργήματά τους. Οι μνηστήρες επιρρίπτουν την ευθύνη στην Πηνελόπη, που αποφεύγει το γάμο με πανουργία, και καλούν τον Τηλέμαχο να της επιβληθεί. Αυτός ανταπαντά ότι δεν μπορεί να διώξει τη μάνα του απ' το σπίτι, δέχεται όμως να την ξαναπατρέψει αν του δοθεί καράβι να ψάξει για τον πατέρα του και βεβαιωθεί πως πέθανε τελικά. Δύο αετοί σταλμένοι από τον Δία ερμηνεύονται από το μάντη Αλιθέρση ως σημάδι για τη σύντομη επιστροφή του Οδυσσέα και την τιμωρία των μνηστήρων. Οι μνηστήρες βρίζουν και απειλούν το μάντη, το ίδιο και τον Μέντορα, παλιό φίλο του Οδυσσέα, που επικρίνει την απάθεια των Ιθακησίων. Ο μνηστήρας Λεώκριτος δηλώνει πως, ακόμα κι αν γυρίσει ο Οδυσσέας, αυτοί θα τον σκοτώσουν, και διαλύει τη συνέντευση.

Ο Τηλέμαχος κατεβαίνει στην ακρογιαλιά και παρακαλεί την Αθηνά να του συμπαρασταθεί. Η Αθηνά εμφανίζεται με τη μορφή του Μέντορα, τον καθησυχάζει, του δίνει οδηγίες και προσφέρεται να τον βοηθήσει. Ο Τηλέμαχος γυρίζει στο παλάτι και, παρά τις ειρωνείες των μνηστήρων, αρχίζει τις ετοιμασίες. Η **Ευρύκλεια**, η παραμάνα του, ανησυχεί, τελικά όμως ορκίζεται να μην πει τίποτα στη μητέρα του. Η Αθηνά/Μέντορας βρίσκει καράβι και ναύτες, κοιμίζει τους μνηστήρες και ανακοινώνει στον Τηλέμαχο πως όλα είναι έτοιμα. Το ταξίδι ξεκινά και συνεχίζεται όλη τη νύχτα με τον ευνοϊκό άνεμο που στέλνει η θεά. Οι ταξιδιώτες τής προσφέρουν σπονδή.

Γ ΡΑΨΩΔΙΑ

ΟΣΑ ΣΥΝΕΒΗΣΑΝ ΣΤΗΝ ΠΥΛΟ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το ξημέρωμα της 3ης μέρας της Οδύσειας ο Τηλέμαχος και η Αθηνά/Μέντορας φτάνουν στην παραλία της Πύλου και βρίσκουν το λαό να τελεί θυσία στον Ποσειδώνα. Ο βασιλιάς **Νέστορας** και οι γιοί του τους υποδέχονται φιλόξενα στη σύναξη. Ο Νέστορας θυμάται τον Οδυσσέα και τα βάσανα των Αχαιών με συγκίνηση και περιγράφει τη διχόνοια τους κατά την αναχώρηση από την Τροία. Ο ίδιος μαζί με το **Μενέλαο** απέπλευσαν βιαστικά για να προλάβουν την οργή των θεών, ενώ ο Οδυσσέας και άλλοι έμειναν πίσω για να προσφέρουν πρώτα θυσίες. Απαριθμεί τους Αχαιούς που έμαθε πως έφτασαν στις πατρίδες τους, για τον Οδυσσέα όμως δεν ξέρει τίποτα περισσότερο. Όσο για την κατάσταση στην Ιθάκη, παρακινεί τον Τηλέμαχο να αντιμετωπίσει τους μνηστήρες με τη βοήθεια της Αθηνάς. Η απαισιόδοξη απάντηση του Τηλέμαχου προκαλεί την αντίδραση της Αθηνάς/Μέντορα.

Ο Τηλέμαχος αλλάζει το θέμα και ρωτά το βασιλιά περισσότερες λεπτομέρειες για το φόνο του Αγαμέμνονα. Ο Νέστορας εξιστορεί πώς ο Αίγισθος του έκλεψε τη γυναίκα του, σκότωσε τον ίδιο όταν επέστρεψε και σφετερίστηκε το θρόνο των Μυκηνών. Ο αδελφός του Μενέλαος δεν μπόρεσε να βοηθήσει γιατί κι αυτόν τον παρέσυρε η θαλασσοταραχή στην Κρήτη και στην Αίγυπτο. Ο γιός του όμως, ο Ορέστης, πήρε την εκδίκηση που έπρεπε. Όταν νυχτώνει, ο Νέστορας δεν αφήνει τους ξένους του να διανυκτερεύσουν στο πλοίο αλλά η Αθηνά/Μέντορας αναχωρεί αποκαλύπτοντας τη θεϊκή της ταυτότητα. Ο Νέστορας εντυπωσιασμένος της υπόσχεται θυσία και όλοι επιστρέφουν στο παλάτι για ύπνο, μαζί και ο Τηλέμαχος, που δέχεται ιδιαίτερες περιποιήσεις.

Την επόμενη μέρα, την 4η της Οδύσειας, ο Νέστορας προσφέρει μεγαλόπρεπη θυσία με χρυσοκέρατο βόδι στην Αθηνά και μετά το γεύμα ετοιμάζει αμάξια κι εφόδια για το ταξίδι του Τηλέμαχου. Με συνοδό το γιο του Νέστορα Πεισίστρατο ο Τηλέμαχος αναχωρεί για τη Σπάρτη. Διανυκτερεύουν στις Φιρές και την επόμενη συνεχίζουν.

ΡΑΨΩΔΙΑ Δ

ΟΣΑ ΣΥΝΕΒΗΣΑΝ ΣΤΗ ΣΠΑΡΤΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το πρωί της 5ης μέρας φτάνουν στη Σπάρτη και βρίσκουν το Μενέλαο πάνω στο διπλό γάμο των παιδιών του. Απολαμβάνουν τη γενναιόδωρη υποδοχή και θαμπώνονται από τον πλούτο του παλατιού. Ο Μενέλαος μιλά με πόνο για τον Αγαμέμνονα και τον Οδυσσέα προκαλώντας τα δάκρυα του Τηλέμαχου. Η Ελένη τον αναγνωρίζει πρώτη και ο άντρας της ενθουσιάζεται που έχει τέτοιο φιλοξενούμενο. Όλοι θρηνούν γι αυτούς που έχασαν.

Η Ελένη ρίχνει στο κρασί ένα βότανο που διώχνει τον πόνο. Αφηγείται πώς κάποτε αναγνώρισε τον Οδυσσέα όταν τρύπωσε στην Τροία για να κατασκοπεύσει. Δεν τον κατέδωσε, αντίθετα χάρηκε που τον είδε, αφού ήθελε πια και η ίδια να γυρίσει στη Σπάρτη. Ο Μενέλαος με τη σειρά του αφηγείται πώς ο Οδυσσέας γλύτωσε τους Αχαιούς που ήταν κρυμμένοι στο **Δούρειο Ίππο**, όταν κινδύνεψαν να αποκαλυφθούν.

Την επόμενη μέρα, την 6η της Οδύσειας, ο Τηλέμαχος ρωτάει για τον πατέρα του και περιγράφει την κατάσταση στην Ιθάκη. Ο Μενέλαος εύχεται το θάνατο των μνηστήρων και αφηγείται τον αποκλεισμό του στην Αίγυπτο. Εκεί δάμασε το φοβερό γέροντα της θάλασσας **Πρωτέα** κι εκείνος τον συμβούλεψε να κάνει θυσία στο Δία. Μεταξύ άλλων του είπε πως ο Οδυσσέας είναι ζωντανός και εγκλωβισμένος στο νησί της Καλυψώς. Τελειώνοντας την αφήγησή του ο Μενέλαος καλεί τον Τηλέμαχο να μείνει κι άλλο στη Σπάρτη, αυτός όμως αρνείται ευγενικά.

Στην Ιθάκη οι μνηστήρες πληροφορούνται έκπληκτοι το ταξίδι του Τηλέμαχου και αποφασίζουν να τον σκοτώσουν με δόλο. Η Πηνελόπη μαθαίνει τα νέα και φοβάται πως θα χάσει τώρα και το γιο της. Προσεύχεται στην Αθηνά κι εκείνη φέρνει στον ύπνο της την αδελφή της Ιφθίμη, που την καθησυχάζει με τη διαβεβαίωση πως ο Τηλέμαχος βρίσκεται υπό την προστασία της θεάς. Στο μεταξύ οι μνηστήρες αρματώνουν καράβι και στήνουν την ενέδρα τους στα στενά της Σάμης.

Ø ΠΙΟ ΣΥΧΝΑ ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ Α΄ ΡΑΨΩΔΙΑΣ

- Επίκληση στη μούσα
- Ανθρωπομορφισμός των θεών
- Φιλοξενία
- Ιδανικό του πολυταξιδεμένου ανθρώπου
- Ευθύνη του ανθρώπου για τις πράξεις του
- Ιδανικό της πατρίδας και της οικογένειας
- Επιδίωξη της καλής φήμης (υστεροφημία)
- Φιλία
- Παρέμβαση των θεών στην τύχη των ανθρώπων

ΜΕΡΟΣ Β – ΝΟΣΤΟΣ (ραψ. ε – ν)

Ε ΡΑΨΩΔΙΑ (ΣΤΙΧΟΙ 1 – 552) ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΩΝ ΘΕΩΝ Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΣΤΗΝ ΩΓΥΓΙΑ Η ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΩΔΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ

ΤΟΠΟΣ: Όλυμπος - Ωγυγία - πέλαγος - Σχερία

ΧΡΟΝΟΣ: η 7η - 31η ημέρα της Οδύσσειας

ΠΡΟΣΩΠΑ: Αθηνά, Δίας, Ερμής, Καλυψώ, Οδυσσέας, Ινώ (Λευκοθέη), Ποσειδώνας

Ενότητα 7η (Στ. 1-165) ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΩΝ ΘΕΩΝ

Στίχοι 1-49: Δεύτερο συμβούλιο των θεών

Στίχοι 50-165: Ο Ερμής στην Ωγυγία ανακοινώνει την απόφαση των θεών στην Καλυψώ

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Στον Όλυμπο, οι θεοί συνεδριάζουν για δεύτερη φορά. Η Αθηνά επαναφέρει το θέμα του Οδυσσέα· τότε ο Δίας διατάζει τον Ερμή να πάει στην Ωγυγία, να βρει την Καλυψώ και να της πει να ελευθερώσει τον Οδυσσέα. Ο Ερμής φτάνει στο πανέμορφο νησί όπου συναντά την Καλυψώ και της ανακοινώνει τις αποφάσεις των θεών. Η νεράιδα οργίζεται, στο τέλος όμως υπακούει στις εντολές του Δία.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Αθηνά: Για μια ακόμη φορά, δείχνει την αγάπη και το ενδιαφέρον της για τον Οδυσσέα. Παρουσιάζεται τολμηρή και έξυπνη, καθώς χρησιμοποιεί νέα επιχειρήματα (στ. 14-15, 22-23) για να κινήσει την προσοχή του Δία.

Δίας: Είναι ο απόλυτος άρχοντας ανάμεσα στους θεούς και κανείς δεν τολμάει να παραβεί τις εντολές του (στ. 50, 111, 116-117, 163-164).

Ερμής: Παρουσιάζεται πρόθυμος και υπάκουος στις εντολές του Δία (στ. 50, 111, 116- 117). Είναι φιλικός απέναντι στην Καλυψώ και προσπαθεί να μην τη στενοχωρήσει (στ. 111-112). Γι' αυτό χρησιμοποιεί τη διπλωματία μιλώντας της για τη μοίρα (στ. 128-130) και τις συμβουλές (στ. 163-164).

Καλυψώ: Η μεγάλη της αγάπη για τον Οδυσσέα φανερώνεται στο ξέσπασμά της εναντίον των θεών (στ. 132-144)

ΤΕΧΝΙΚΗ

Προϊδεασμοί

στ. 28-32: Τα λόγια του Δία μας προϊδεάζουν για την επιστροφή του Οδυσσέα (ραψ. ν), τη μνηστηροφονία (ραψ. χ) και για τον ασφαλή γυρισμό του Τηλέμαχου στην Ιθάκη (ραψ. ο).

στ. 36-49: Οι εντολές του Δία στον Ερμή μας προετοιμάζουν για το ταξίδι του Οδυσσέα από το νησί της Καλυψώς στο νησί των Φαιάκων (ραψ. ε, στ. 252-552), τη διαμονή και τη φιλοξενία του στη Σχερία (ραψ. η, θ, ν) και την άφιξή του στην Ιθάκη (ραψ. ν).

στ. 159-161: Τα λόγια της Καλυψώς μας προϊδεάζουν για το διάλογό της με τον Οδυσσέα στους στίχους 176-251.

Παρομοιώσεις στ. 15: Ο Οδυσσέας, ως βασιλιάς των Ιθακήσιων, παρομοιάζεται με πατέρα που συμπεριφέρεται με γλυκύτητα στα παιδιά του. Σκοπός της παρομοίωσης είναι να αναδειχθεί το ανθρώπινο πρόσωπο του ηγέτη Οδυσσέα.

στ. 59-61: Ο Ερμής παρομοιάζεται με γλάρο, καθώς πετάει πολύ κοντά στη θάλασσα. Η παρομοίωση δημιουργεί μια όμορφη εικόνα.

Εικόνες

Στους στ. 66-88 υπάρχει μια ωραία περιγραφή του φυσικού τοπίου που περιβάλλει τη σπηλιά της Καλυψώς. Ο ποιητής δημιουργεί 3 ειδυλλιακές εικόνες:

1) στ. 66-71: Η Καλυψώ υφαίνει στον αργαλειό τραγουδώντας, δίπλα σε μια μεγάλη φωτιά.

2) στ. 72-80: Γύρω από τη σπηλιά υπάρχει δάσος με διάφορα δέντρα (λεύκες, σκλήθρες, κυπαρίσσια), όπου κουρνιάζουν πουλιά (γεράκια, κουκουβάγιες, κουρούνες). Ακόμη, απλώνεται μια κληματαριά και 4 κρήνες με γάργαρα νερό.

3) στ. 81-84: Στις δυο πλευρές εκτείνονται λιβάδια με άγριες βιολέτες και άγρια σέλινα.

ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «ο Δίας που τα σύννεφα συνάζει» (στ. 25)
- «Κόρη, τι λόγος βγήκε από το στόμα σου ανεμπόδιστος» (στ. 26)
- «καλλίκομη νύφη» (στ. 35)
- «τον νόστο του καρτερικού Οδυσσέα» (στ. 36)
- «ωραία σαντάλια ... θεσπέσια και χρυσά» (στ. 51-52)
- «της ατρύγητης θάλασσας» (στ. 60)
- «καλλίκομη νεράιδα» (στ. 66)
- «η Καλυψώ, αρχοντική θεά» (στ. 89, 96)
- «ψυχοπομπός κι αργοφονιάς» (στ. 106, 162, 165)
- «ο Δίας, που έχει σκουτάρι τη βροντή του» (στ. 116, 153)
- «ροδοδάχτυλη Αυγή» (στ. 135)
- «με τους ωραίους πλοκάμους» (στ. 139)
- «άκαρπο πέλαγος» (στ. 156)
- «σεβαστή νεράιδα» (στ. 165)

Ενότητα 8η (Στ. 165-310) ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΚΑΛΥΨΩΣ-ΟΔΥΣΣΕΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΣΧΕΔΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ

Στίχοι 165-251: Διάλογος Καλυψώς-Οδυσσέα

Στίχοι 252-311: Ολοκλήρωση σχεδίας. Αρχίζει το ταξίδι.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Η Καλυψώ βρίσκει τον Οδυσσέα κοντά στη θάλασσα να κλαίει και του λέει ότι είναι ελεύθερος να γυρίσει στην πατρίδα του. Ο Οδυσσέας την αντιμετωπίζει με δυσπιστία. Ακολουθεί δειπνο στη σπηλιά της Καλυψώς, όπου η νεράιδα προσπαθεί να τον μεταπεισεί. Στην προσπάθειά της αυτή, του μιλάει για τις νέες περιπέτειες που θα συναντήσει, του προσφέρει την αθανασία και συγκρίνει τον εαυτό της με την Πηνελόπη. Ο Οδυσσέας εμμένει στην απόφασή του να επιστρέψει στο σπίτι του. Ο ήλιος δύει και η νύχτα τους βρίσκει αγκαλιασμένους. Την επόμενη μέρα, αρχίζουν οι προετοιμασίες για την κατασκευή της σχεδίας. Η Καλυψώ βοηθάει τον Οδυσσέα, ο οποίος ετοιμάζει την αυτοσχέδια βάρκα του μέσα σε 4 μέρες. Την πέμπτη μέρα, η νεράιδα του δίνει τις απαραίτητες προμήθειες (φαγητά, νερό και κρασί) και ο Οδυσσέας αναχωρεί. Για 17 μέρες πλέει στη θάλασσα. Την δέκατη όγδοη μέρα, αντικρίζει τα βουνά της χώρας των Φαιάκων.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Καλυψώ: Η μεγάλη της αγάπη για τον Οδυσσέα φανερώνεται στο ξέσπασμά της εναντίον των θεών (στ. 132-144) και στην προσπάθεια που κάνει να τον κρατήσει κοντά της προσφέροντάς του την αθανασία (στ. 229-230). Συμπεριφέρεται με πάθος, σαν ερωτευμένη γυναίκα. Παρουσιάζεται αρκετά αντιφατική με συμπεριφορά ερωτευμένης γυναίκας. Ενώ προηγουμένως ξέσπασε και φώναζε, τώρα δείχνει συμπάθεια, κατανόηση και συγκατάβαση στον Οδυσσέα. Κάνει δύο πράγματα καινούρια: α) Δείχνει κατανόηση για την κατάσταση του Οδυσσέα που δεν το έκανε πριν, και β) παρουσιάζει την απόφαση σαν δική της. Αφού απέτυχε να τον κερδίσει, θέλει να τον κάνει να έχει τουλάχιστον μια καλή ανάμνηση γι' αυτήν.

Οδυσσέας: Στην αρχή (στ. 167-175) βρίσκεται σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση. Περνά τον καιρό του δίπλα στη θάλασσα, με κλάματα και θρήνους. Παρουσιάζεται αδύναμος (στ. 171-172) και δύσπιστος απέναντι στην Καλυψώ (στ. 190-198). Αντιδρά έξυπνα και δεν συγκρίνει την Πηνελόπη με τη νεράιδα (στ.

238-241). Είναι υπομονετικός, επίμονος και με μεγάλη ψυχική αντοχή (στ. 244-248), προκειμένου να γυρίσει στην πατρίδα του. ο Οδυσσέας εμφανίζεται για πρώτη φορά **άμεσα** στην Οδύσεια και όχι μέσα από αφηγήσεις ή αναφορές άλλων. Αφού στα προηγούμενα μας παρουσίασε κάθε δυνατή όψη του Οδυσσέα, μέσα από τις μαρτυρίες των άλλων, μας τον παρουσιάζει τελικά αυτοπροσώπως και μάλιστα με έναν τρόπο που έρχεται σε αντίθεση με την ηρωική μορφή του. Ο ποιητής προτιμά να μας πρωτοπαρουσιάσει έναν Οδυσσέα ολότελα ανθρώπινο, ένα ψυχικό ράκος. Το μεγαλείο του θα το δώσει σταδιακά στις επόμενες ραψωδίες. Αν στην Ιλιάδα ο ηρωισμός είναι το κύριο χαρακτηριστικό των προσώπων, στην Οδύσεια δεν αρκεί. Χρειάζεται και ο συναισθηματικός πλούτος. Ο Οδυσσέας παρουσιάζεται με δύο μορφές: α) από τη μια μεριά φαίνεται αδύναμος, αβοήθητος, ένα ψυχικό ράκος, και β) από την άλλη τον βλέπουμε να μην παραιτείται. Σκέφτεται τα λόγια της Καλυψώς. Ζητάει όρκο για να την πιστέψει. Δεν πανηγυρίζει, φυλάγεται. Ο στίχος 170 δείχνει ότι κάποτε του άρεσε η Καλυψώ. Επομένως, παρουσιάζεται ανθρώπινος, χωρίς ψεύτικες εξιδανικεύσεις.

ΤΕΧΝΙΚΗ

Διάλογος

Στην ενότητα αυτή, ο Όμηρος χρησιμοποιεί το διάλογο βάζοντας την Καλυψώ και τον Οδυσσέα να συνομιλούν. Έτσι σπάει τη μονotonία της αφήγησης, υπάρχει ζωντάνια και έντονη θεατρικότητα. Ο διάλογος δεν έχει τη μορφή λόγου-αντίλογου, αλλά τονίζεται η αντίθεση της λύπης της θεάς για την αποχώρηση του Οδυσσέα και της χαράς και της λαχτάρας του Οδυσσέα να ξεκινήσει το ταξίδι που θα τον φέρει κοντά στην οικογένειά του. Ο διάλογος κλείνει με την τελευταία προσπάθεια της Καλυψώς να κρατήσει κοντά της τον Οδυσσέα με μια ακόμη πρόταση που όμως δεν καρποφορεί. Ο διάλογος αυτός είναι μια από τις ωραιότερες αναμετρήσεις ανάμεσα σε θεό και άνθρωπο. Αυτό που ξεχωρίζει είναι ότι ο θεός έχει κατεβεί στο επίπεδο του ανθρώπου, έχει πάθη, ζήλια, ανασφάλειες, ανθρώπινες αδυναμίες, ενώ ο θνητός έχει θεϊκή αποφασιστικότητα και σταθερότητα. Παρακολουθούμε ότι δεν υπάρχει σκηνή αποχωρισμού ανάμεσα στο ζευγάρι. Ο αποχωρισμός έγινε την τελευταία νύχτα πριν την έναρξη κατασκευής της σχεδιάς.

Περιγραφή

Ο ποιητής χρησιμοποιεί την περιγραφή για να μας αποδώσει την προετοιμασία της σχεδιάς από τον Οδυσσέα που διήρκεσε 4 μέρες. Την Πέμπτη μέρα πια, αφού του έδωσε τα απαραίτητα εφόδια η Καλυψώ, θα ξεκινήσει το ταξίδι του. Στους στίχους που περιγράφεται η κατασκευή της σχεδιάς βλέπουμε την απήχηση του ναυτικού βίου των Ελλήνων πάνω στο έπος. Η κατασκευή της σχεδιάς δείχνει επίσης την κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στο περιβάλλον.

Παρομοίωση

Στίχοι 275-279. Εδώ για να καταλάβουμε πόσο φαρδιά κατασκεύασε ο Οδυσσέας την κουβέρτα της σχεδιάς την παρομοιάζει με το φαρδύ πάτωμα των φορητών πλοίων.

Συστολή του χρόνου (= όταν ο ποιητής αναφέρεται συνοπτικά σε γεγονότα που έχουν μεγάλη διάρκεια).

στ. 258-289: σε 32 στίχους ο ποιητής περιγράφει την κατασκευή της σχεδιάς που κράτησε 4 μέρες.

στ. 300-307: σε 8 στίχους καλύπτεται ένα διάστημα 17 ημερών.

ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «σεβαστη νεράιδα (στ.165)
- «μεγαλόψυχο Οδυσσέα» (στ. 167)
- «αρχοντική θεά» (στ. 176, 199, 212, 222)
- «ουράνιοι θεοί» (στ. 186)
- «πολύπαθος και θείος Οδυσσεύς» (στ. 188-190)
- «θείο Οδυσσέα» (στ. 218, 297)
- «ο Οδυσσέας πολύγυνμος» (στ. 236)
- «σεβαστή θεά» (στ. 237)
- «ροδοδάκτυλη η Αυγή» (στ. 252)
- «θεόμορφη η Καλυψώ» (στ. 272, 284, 290, 304)

Ενότητα 9η (Στ. 311-420)

ΤΡΙΚΥΜΙΑ

ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΠΟΣΕΙΔΩΝΑ-ΟΔΥΣΣΕΑ

Στίχοι 321-345: α' επίθεση Ποσειδώνα - αντίδραση Οδυσσέα

Στίχοι 346-366: β' επίθεση Ποσειδώνα - αντίδραση Οδυσσέα

Στίχοι 367-401: Παρέμβαση Λευκοθέης

Στίχοι 402-412: γ' επίθεση Ποσειδώνα- αντίδραση Οδυσσέα

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Για 17 μέρες πλέει στη θάλασσα. Την δέκατη όγδοη μέρα, αντικρίζει τα βουνά της χώρας των Φαιάκων. Τότε, τον βλέπει ο Ποσειδώνας και φοβερά οργισμένος, σηκώνει τρικυμία. Η Λευκοθέη τον λυπάται και τον βοηθά δίνοντάς του συμβουλές και ένα άφθαρτο μαγνάδι (= μαντίλι). Ο Ποσειδώνας, βλέποντας τον Οδυσσέα να παλεύει μες τα κύματα, φεύγει ικανοποιημένος.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Οδυσσέας: Μόλις ξεσπά η τρικυμία, ο Οδυσσέας απελπίζεται κι εύχεται να είχε πεθάνει ένδοξα, στο πεδίο της μάχης. Η αντίδρασή του είναι φυσιολογική και ανθρώπινη. Γρήγορα όμως ξαναβρίσκει το θάρρος του κι αγωνίζεται μέχρι τέλος, με τη βοήθεια βέβαια της Αθηνάς και της Λευκοθέης.

Ποσειδώνας: Αρχικά νιώθει έκπληξη, καθώς βλέπει τον Οδυσσέα να ταξιδεύει (στ. 315-319). Έπειτα, γεμάτος οργή, στέλνει μια φοβερή τρικυμία. Ο θεός κάνει κατάχρηση της δύναμής του και παρουσιάζεται μικροπρεπής κι εκδικητικός για μια ακόμη φορά μέσα στην Οδύσεια.

Λευκοθέη: Είναι συμπονετική (στ. 373-374), εμψυχώτρια (στ. 375, 380) και βοηθός (στ. 376-387) του Οδυσσέα. Παρουσιάζεται ως η αντίθετη δύναμη προς τον Ποσειδώνα.

ΤΕΧΝΙΚΗ

Πλατιά παρομοίωση

στ. 362-366: Οι άνεμοι που πηγαινοφέρνουν τη σχεδιά παρομοιάζονται με το χειμερινό βοριά που σαρώνει στον κάμπο αγκάθια. Η ανάλυση της παρομοίωσης: α) αναφορικό μέρος: «Πώς ο χειμερινός ... ένα πράμα» (στ. 362-363). β) δεικτικό μέρος: «έτσι και τη σχεδιά ... ο πουνέντες» (στ. 364-366). γ) κοινός όρος: η ορμή και δύναμη του ανέμου.

στ. 405-406: Τα μαδέρια σκορπίζονται σαν τα άχυρα της θημωνιάς. Η ανάλυση της παρομοίωσης: α) αναφορικό μέρος: «Πώς άνεμος ... της θημωνιάς» (στ. 405-406). β) δεικτικό μέρος: «έτσι σκορπίστηκαν και τα μακριά μαδέρια» (στ. 406). γ) κοινός όρος: η ισχύς του ανέμου και του κύματος.

Εσωτερικός μονόλογος: Ο Οδυσσέας συνομιλεί με τον εαυτό του. Με τον τρόπο αυτό, τα συναισθήματα του ήρωα φαίνονται πιο αληθινά και οι σκέψεις του περισσότερο αυθεντικές. Στην ενότητα υπάρχουν δύο μονόλογοι του ήρωα στους στ. 329-345 και στους στ. 393-401.

Κλιμάκωση:

Είναι αισθητή η **κλιμάκωση** των επιθέσεων του Ποσειδώνα και των αντιδράσεων του Οδυσσέα. Η κλιμάκωση έχει συνεχώς αυξανόμενη ένταση-ανιούσα κλίμακα.

ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «μέγας Ποσειδών» (στ. 312)
- «μαύρη μοίρα» (στ. 320)
- «ευρύχωρη Τροία» (στ. 338)
- «καλλίσφυρη Ινώ» (στ. 367)
- «κοσμοεπίστης Ποσειδών» (στ. 373, 403)
- «μπλάβο πέλαγος» (στ. 385)
- «ψαροτρόφο πέλαγο» (στ. 367)

10η ενότητα (Στ. 421-552)

Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΜΕΤΑ ΔΥΣΚΟΛΙΑΣ ΦΤΑΝΕΙ ΣΤΗΝ ΣΤΕΡΙΑ ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΑΝΤΑ ΣΤΗΝ ΣΤΕΡΙΑ

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Ποσειδώνας, βλέποντας τον Οδυσσέα να παλεύει μες τα κύματα, φεύγει ικανοποιημένος. Την ίδια ώρα βρίσκει ευκαιρία η Αθηνά να επέμβει. Ησυχάζει τους ανέμους κι έτσι ο Οδυσσέας κατορθώνει να κολυμπήσει μέχρι τις εκβολές ενός ποταμού. Εκεί, ικετεύει τον ποταμό να τον σώσει, εκείνος εισακούει την ικεσία του και ηρεμεί τα νερά του. Ο Οδυσσέας ρίχνει το μαγνάδι στο νερό και βγαίνει στη στεριά, όπου η Αθηνά του στέλνει λυτρωτικό ύπνο.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Αθηνά: Είναι η συμπαραστάτης του Οδυσσέα, η προστάτιδα δύναμη που, με τις επεμβάσεις της (στ. 421-424, 550-552) βγάζει τον Οδυσσέα από τη δύσκολη θέση.

ΤΕΧΝΙΚΗ

Παρομοίωση

στ. 435-441: Η αγαλλίαση που ένιωσε ο Οδυσσέας όταν αντίκρισε τη στεριά παρομοιάζεται με την αγαλλίαση που νιώθουν τα παιδιά όταν βλέπουν τον άρρωστο πατέρα να γίνεται καλά. Η ανάλυση της παρομοίωσης: α) αναφορικό μέρος: «Πόση ... αγάλλεται» (στ. 435-440). β) δεικτικό μέρος: «τόση αγαλλίαση ... της δασωμένης» (στ. 440-441). γ) κοινός όρος: η ένταση των συναισθημάτων.

στ. 546-549: Ο Οδυσσέας, καθώς είναι σκεπασμένος με φύλλα, παρομοιάζεται με δαυλό κρυμμένο σε μαύρη στάχτη. Η ανάλυση της παρομοίωσης: α) αναφορικό μέρος: «Πώς κάποιος ... ν' ανάβει» (στ. 546-548). β) δεικτικό μέρος: «με ένα δαυλό παρόμοιος ... φύλλα» (στ. 549). γ) κοινός όρος: η ολοκληρωτική κάλυψη το δαυλού και του σώματος του Οδυσσέα.

ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «η Αθηνά, τα μάτια λάμποντας» (στ. 477)
- «αθάνατοι θεοί» (στ. 500)

ΡΑΨΩΔΙΑ Ζ (ΣΤΙΧΟΙ 139-259) Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΣΤΗΝ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΦΑΙΑΚΩΝ Η ΝΑΥΣΙΚΑ ΣΤΟ ΠΟΤΑΜΙ

ΤΟΠΟΣ: Σχερία

ΧΡΟΝΟΣ: 32η μέρα της Οδύσσειας

ΠΡΟΣΩΠΑ: Οδυσσέας, Ναυσικά

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ Στίχων 1-139

Στη Σχερία, την ώρα που ο Οδυσσέας κοιμάται, η Αθηνά εμφανίζεται στο όνειρο της Ναυσικάς με την όψη μιας φίλης της και την παρακινεί να πάνε στο ποτάμι να πλύνουν τα ρούχα, αφού έφτασε πια σε ηλικία γάμου. Το πρώι η Ναυσικά ενημερώνει τους γονείς της, παίρνει τα απαραίτητα και ξεκινά με τις άλλες κοπέλες για το ποτάμι. Εκεί πλένουν τα ρούχα, κάνουν το λουτρό τους, τρώνε κι αρχίζουν τα παιχνίδια.

Ενότητα 11η (Στ. 139-259) ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΟΔΥΣΣΕΑ – ΝΑΥΣΙΚΑΣ

Στίχοι 139–159: Ο μονόλογος του Οδυσσέα.

Στίχοι 160–259: Η συνομιλία Οδυσσέα και Ναυσικάς. Οι οδηγίες στις ακόλουθές της.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Καθώς τα κορίτσια παίζουν, η Αθηνά επεμβαίνει και φροντίζει να πέσει η μπάλα τους στο ποτάμι. Οι κοπέλες αρχίζουν να φωνάζουν, με αποτέλεσμα να ξυπνήσει ο Οδυσσέας. Προσπαθώντας να καταλάβει πού βρίσκεται, εμφανίζεται γυμνός μπροστά τους και τις τρομάζει. Η Ναυσικά μένει ατάραχη. Ο Οδυσσέας την πλησιάζει και ζητάει τη βοήθειά της. Η βασίλοπούλα προστάζει τις ακόλουθές της να τον πλύνουν στο ποτάμι, ο ίδιος όμως αρνείται και κάνει μόνος το λουτρό του. Η Αθηνά προσθέτει χάρη και ομορφιά στον ήρωα. Η Ναυσικά εκφράζει το θαυμασμό της για τον ξένο και δίνει εντολές να του προσφέρουν φαγητό.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Οδυσσέας: Ξυπνάει ταραγμένος και προσπαθεί να καταλάβει πού βρίσκεται, γρήγορα όμως ανακτά το θάρρος του και με αποφασιστικότητα πηγαίνει να δει από πού προέρχονται οι φωνές (στ. 149-159). Τον διακρίνει το αίσθημα της ντροπής, καθώς σκεπάζει τη γύμνια του (στ. 161-162). Με σύνεση, εξυπνάδα και διακριτικότητα μιλάει στη Ναυσικά, προσπαθώντας να κερδίσει τη συμπάθειά της.

Ναυσικά: Αντιμετωπίζει με θάρρος και αυτοπεποίθηση τον εξαθλιωμένο και γυμνό Οδυσσέα (στ. 173-175). Είναι ευγενική (στ. 229), φιλόξενη και, παρά τη νεαρή της ηλικία, συμβουλεύει τον ξένο με μεγάλη ωριμότητα.

ΤΕΧΝΙΚΗ

Μονόλογος Οδυσσέα: Στους στ. 150-159 ο Οδυσσέας ξυπνάει ταραγμένος και μονολογεί προσπαθώντας να καταλάβει πού βρίσκεται.

Στους στ. 185-227 ο Οδυσσέας α) παρουσιάζεται στη Ναυσικά ως ικέτης (στ. 185/206), β) της απευθύνει φιλοφρονήσεις (στ. 185-206), γ) μιλάει για τα βάσανά του (στ. 207-212), δ) διατυπώνει τα αιτήματά του (στ. 217-220), ε) κλείνει το λόγο του με ευχές (στ. 221-227).

Λόγος της Ναυσικάς (στίχ. 229-241): α) Συνοψίζει την εντύπωση που της προκάλεσε ο λόγος του Οδυσσέα και ανταποδίδει τον έπαινο. β) Τον παρηγορεί ανάγοντας στο Δία τη μοίρα του καθενός και πρέπει να υπομείνει τη δική του. γ) Ικανοποιεί τα μικρά αιτήματά του. δ) Του δίνει πρόσθετες πληροφορίες για το όνομα των κατοίκων, για τη δική της ταυτότητα, για τον πατέρα της. Άρα, ο λόγος της είναι καίριος και αντίστοιχος προς το λόγο του Οδυσσέα: έπαινος-παρηγορία-εξασφάλιση-πληροφορίες.

Πλατιά παρομοίωση: Στους στ. 163-169 ο ποιητής κάνει μια πλατιά παρομοίωση, αναφερόμενος στον Οδυσσέα. Παρομοιάζει τον ήρωα με πεινασμένο λιοντάρι που ψάχνει να βρει τροφή σε κοπάδια με άγρια και ήμερα ζώα. Με την ίδια τόλμη βγαίνει και ο Οδυσσέας μπροστά στα κορίτσια, γιατί τον πιέζει η ανάγκη. Η ανάλυση της παρομοίωσης: α) αναφορικό μέρος: «σαν το ... σε μάντρα φυλαγμένη» (στ. 163-167). β) δεικτικό μέρος: «παρόμοιος ... η ανάγκη» (στ. 168-169). γ) κοινός όρος: είναι η ανάγκη για εξεύρεση τροφής.

Στους στ. 198-206 ο Οδυσσέας αναφέρεται στην ομορφιά της Ναυσικάς και στην έκπληξη που του προκαλεί η εμφάνισή της παρομοιάζοντάς την με ένα πανέμορφο βλαστάρι φοινικιάς που είχε δει κάποτε στη Δήλο. Η ανάλυση της παρομοίωσης: α) αναφορικό μέρος: «ω ναι ... ωραίος βλαστός» (στ. 198-204). β) δεικτικό μέρος: «έτσι και σένα ... ν' ακουμπήσω» (στ. 205-206). γ) κοινός όρος: η κατάπληξη που προκάλεσε στον ήρωα η θέα της ομορφιάς.

ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «τα μάτια λάμποντας, η θεά Αθηνά» (στ. 142)
- «θείος Οδυσσέας» (στ. 148)
- «συλλογίστηκε στα φρένα και στο νου του» (στ. 149)
- «κόρες καλλιπλόκαμες» (στ. 168, 242)
- «πεντάμορφη κόρη» (στ. 177)
- «μειλίχια λόγια» (στ. 179, 182)
- «μπλάβο πέλαγος» (στ. 208)
- «κύμα αέναιο» (στ. 209)
- «θύελλες πυκνές» (στ. 209)
- «γενναίος Αλκίνοος» (στ. 240)
- «η Ναυσικά, τα χέρια της λευκά» (στ. 228)

Ενότητα 12

ΡΑΨΩΔΙΑ Η' ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΣΤΑ ΑΝΑΚΤΟΡΑ ΤΟΥ ΑΛΚΙΝΟΟΥ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ναυσικά φτάνει στο παλάτι και ο Οδυσσέας ξεκινά από το άλσος για την πόλη. Η Αθηνά εμφανίζεται στο δρόμο του με τη μορφή νεαρού κοριτσιού και του δείχνει το δρόμο καλύπτοντάς τον με ομίχλη για να μην αντιμετωπίσει προβλήματα με τους ντόπιους. Του μιλά για τους Φαίακες και τη βασίλισσα Αρήτη και τον συμβουλεύει να απευθυνθεί πρώτα σ' εκείνη. Ο Οδυσσέας φτάνει στο παλάτι και μένει έκθαμβος : χρυσάφι, σάημι και χαλκός παντού, υφαντά, πλήθος δούλοι κι ένα παραδεισένιο περιβόλι. Μέσα τρώνε και πίνουν οι άρχοντες των Φαίακων. Πλησιάζει την Αρήτη και τότε εξαφανίζεται η ομίχλη που τον σκέπαζε. Σαστισμένοι οι θαμνώνες βλέπουν τον ξένο να πέφτει ικέτης στα πόδια της βασίλισσας παρακαλώντας να τον στείλουν στην πατρίδα του. Μετά την πρώτη αμηχανία, ο Αλκίνοος προσφέρει τη φιλοξενία του και καλεί τους άρχοντες των Φαίακων να οργανώσουν επίσημη υποδοχή για τον ξένο την επόμενη ημέρα, μήπως και είναι κάποιος θεός. Ο Οδυσσέας διαβεβαιώνει

πως δεν είναι θεός και επαναλαμβάνει την παράκλησή του.Οι υπόλοιποι Φαίακες φεύγουν. Η Αρήτη τον ρωτά ποιος είναι και πώς έφτασε εκεί. Ο Οδυσσέας αφηγείται με συντομία το ναυαγίο του, την επιάχρונה παραμονή του στην Καλυψύ, το πολυτάραχο ταξίδι του ως στη Σχερία και τη συνάντησή του με τη Ναυσικά, δεν αποκαλύπτει όμως την ταυτότητά του. Ο Αλκίνοος, εντυπωσιασμένος από τον ξένο, εύχεται να τον κάνει γαμπρό του. Υπόσχεται όμως πως οι Φαίακες θα τον οδηγήσουν στην πατρίδα του, αν εκείνος το προτιμά.

ΡΑΨΩΔΙΑ Θ΄
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΣΤΟΥΣ ΦΑΙΑΚΕΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το επόμενο πρωί (33η μέρα της Οδύσσειας) συγκεντρώνονται οι άρχοντες των Φαίακων στη συνέλευση και ο Αλκίνοος παρουσιάζει τον ξένο του, ζητά να ετοιμαστεί καράβι και τους καλεί όλους για το τραπέζι της υποδοχής στο παλάτι. Το παλάτι γεμίζει κόσμο και ο αοιδός Δημόδοκος καταφθάνει. Μετά το φαγητό τραγουδά για μια φιλονικία του Οδυσσέα με τον Αχιλλέα στην Τροία. Ο Οδυσσέας, που ακούει χωρίς να αποκαλύπτει την ταυτότητά του, συγκινείται, αλλά κρύβει τα δάκρυά του. Για να διασκεδάσει τη θλίψη του ο Αλκίνοος καλεί τα παλληκάρια των Φαίακων σε αθλητικούς αγώνες. Όλοι κατεβαίνουν πάλι στην αγορά και οι νέοι διαγωνίζονται στα αθλήματα. Στο τέλος καλούν και τον Οδυσσέα να αγωνιστεί, καθώς φαίνεται ακόμα νέος και δυνατός. Ο Οδυσσέας αρνείται αρχικά, όταν όμως ο Ευρύαλος τον προκαλεί εριστικά, θυμώνει, πιάνει το βαρύτερο δίσκο και τον πετάει μακρύτερα απ’ όλους τους άλλους. Στρέφεται στους άφωνους Φαίακες και τους αποκαλύπτει πως ήταν πρώτος απ’ όλους στον πόλεμο της Τροίας. Ο Αλκίνοος απαντά εκθειάζοντας τις αρετές του λαού του στη ναυσπιλοία, το γλέντι και την καλοπέραση. Η ένταση χαλαρώνει κι αρχίζει ο χορός. Ο Δημόδοκος τραγουδά τους έρωτες του Αρη και της Αφροδίτης και την επ’ αυτοφώρω σύλληψή τους από τον απατημένο σύζυγο, τον Ήφαιστο : Αόρατα χρυσά δεσμά είχε βάλει στο συζυγικό του κρεβάτι κι όταν παγιδεύτηκαν οι παράνομοι εραστές, κάλεσε τους υπόλοιπους θεούς ως μάρτυρες του παθήματός του. Μόνο αποτέλεσμα όμως ήταν τ’ ασυγκράτητα γέλια των θεών. Ο Αλκίνοος διαισθάνεται πια πως ο ξένος δεν είναι κάποιος τυχαίος και προτείνει στους άρχοντες των Φαίακων να του χαρίσουν πολύτιμα δώρα. Ο Ευρύαλος χαρίζει το ξίφος του και συμφιλιώνεται με τον ξένο. Το σούρουπο καταφθάνουν τα δώρα των υπόλοιπων αρχόντων και όλοι επιστρέφουν στο παλάτι. Μετά το λουτρό ο Οδυσσέας συναντά τη Ναυσικά, που τον θαυμάζει και της υπόσχεται να την τιμά σαν θεά, όταν φτάσει του γυρισμού η μέρα. Το γλέντι αρχίζει και ο Δημόδοκος πιάνει τη λύρα. Ο Οδυσσέας τον επαινεί και του ζητά να τραγουδήσει για το Δούρειο Ίππο. Για δεύτερη φορά ακούει να μνούν τα κατορθώματά του στην Τροία και πνίγεται στο κλάμα. Ο Αλκίνοος διακόπτει τον αοιδό και αρχίζει τις ερωτήσεις: ποιος είναι, σε ποια πατρίδα να τον οδηγήσει το καράβι των Φαίακων, σε ποιες χώρες περιπλανήθηκε; Κι ακόμα, γιατί κλαίει κάθε φορά που ακούει για την Τροία;

ΡΑΨΩΔΙΑ Ι΄(Στίχοι 1-630)
Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕΙ ΤΗΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ
ΚΑΙ ΑΦΗΓΕΙΤΑΙ ΤΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΟΥ
ΑΛΚΙΝΟΥ ΑΠΟΛΟΓΟΙ/ΚΥΚΛΩΠΕΙΑ

ΤΟΠΟΣ: ο τόπος που διεξάγεται η διήγηση του Οδυσσέα είναι τα ανάκτορα του Αλκίνοου

ΧΡΟΝΟΣ: η 3η ημέρα της παραμονής του Οδυσσέα στη Σχερία και η 33η ημέρα της Οδύσσειας
ΠΡΟΣΩΠΑ: ο Οδυσσέας ως αφηγητής και ο Πολύφημος ως κεντρικό πρόσωπο των αφηγήσεων

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ Στίχων 1-49

Είδαμε ότι η ραψωδία θ ολοκληρώθηκε με τα ερωτήματα του Αλκίνοου σχετικά με την ταυτότητα του Οδυσσέα. Η ραψωδία ι ξεκινά με την απάντηση του Οδυσσέα, ο οποίος στην αρχή μιλάει γενικά για την απόλαυση που νιώθουν οι άνθρωποι που κάθονται στο ίδιο τραπέζι κι ακούν τον αοιδό να τραγουδάει. Έπειτα αποκαλύπτει το όνομα και την καταγωγή του, ενώ μιλάει εγκωμιαστικά για την Ιθάκη. Αναφέρει τις δυσκολίες που του δημιούργησαν η Καλυψύ και η Κίρκη και τονίζει ότι η αγάπη του για την πατρίδα και τους γονείς του τον έκαναν να αντέξει.

Ενότητα 14η (Στ. 240-215)
ΣΤΗΝ ΣΠΗΛΙΑ ΤΟ ΠΟΛΥΦΗΜΟΥ

Στ. 240-339: Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του στη σπηλιά του Πολύφημου. Η γνωριμία τους.

Στ. 340-418: Ο Οδυσσέας μεθάει τον Πολύφημο.

Στ. 419-466: Η τύφλωση.

Στ. 467-512: Η δραπετεύση από τη σπηλιά.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Στη σπηλιά του Πολύφημου, οι σύντροφοι του Οδυσσέα τον παρακαλούν να πάρουν προμήθειες και να γυρίσουν στο καράβι, αυτός όμως αποφασίζει να μείνουν για να γνωρίσουν τον Κύκλωπα. Ο Πολύφημος φτάνει και αποδεικνύεται φιλόξενος, σεβής προς τους θεούς και ανθρωποφάγος. Την επόμενη μέρα, κι αφού έχει καταβρογθίσει 4 συνολικά άντρες, φεύγει για τη βοσκή, φυλακίζοντας τους στη σπηλιά. Ο Οδυσσέας ετοιμάζει το σχέδιο για την τύφλωση του Κύκλωπα. Μόλις αυτός επιστρέφει, και τρώει άλλους 2 άνδρες, ο Οδυσσέας τον μεθάει με κρασί. Ο Πολύφημος ζητά να μάθει το όνομα του ξένου κι ο Οδυσσέας απαντά πως τον λένε Ούτιν (δηλαδή «Κανένα»). Ο Κύκλωπας απειλεί ότι θα τον φάει τελευταίο και τον παίρνει ο ύπνος. Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του τον τυφλώνουν με έναν πάσσαλο. Ο Πολύφημος καλεί σε βοήθεια τους άλλους Κύκλωπες φωνάζοντας πως τον σκοτώνει ο Κανένας. Εκείνοι τον περιγελούν και φεύγουν. Ο Οδυσσέας και οι άντρες του δραπετεύουν από τη σπηλιά δεμένοι κάτω από τις κοιλιές των κριαριών του Πολύφημου και γυρνούν στο καράβι τους. Οι σύντροφοι του Οδυσσέα: Σ’ αυτή την ενότητα παρουσιάζονται πιο συνοπτικά από τον Οδυσσέα (στ. 248-251), αλλά υπάκουοι και με μεγάλο σεβασμό προς τον αρχηγό τους.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Οδυσσέας: Αρχικά παρουσιάζεται μωρός και ασύνετος, αφού παρασύρεται από την περιέργειά του να γνωρίσει τον Κύκλωπα (στ. 253). Στη συνέχεια όμως ξεδιπλώνει τις πραγματικές του αρετές: εξυπνάδα και πονηριά (στ. 351, 404-410, στη σύλληψη του σχεδίου της τύφλωσης και της δραπετεύσης), ευσέβεια (στ. 294-298), θάρρος (στ. 282-284), ψυχραιμία και αυτοέλεγχος (στ. 331-338), δημοκρατικότητα (στ. 368), προνοητικότητα (στ. 336-338, 406-410).

Πολύφημος: Ο Πολύφημος συμβολίζει έναν κόσμο βάρβαρο και πρωτόγονο, δημιουργώντας μια μεγάλη αντίθεση με τον πολιτισμένο κόσμο που αντιπροσωπεύει ο Οδυσσέας. Ο Κύκλωπας είναι τεράστιος, με υπερφυσική σωματική δύναμη, απολίτισμος και ακοινωνήτος. Μοιάζει με άγριο θηρίο. Παράλληλα είναι αλαζόνας, καθώς δεν σέβεται τους θεούς και τους άγραφους νόμους. Είναι ανόητος και κουτοπόνηρος, αφού προσπαθεί με αφέλεια να αποσπάσει πληροφορίες από τον Οδυσσέα (στ. 278-281).

ΤΕΧΝΙΚΗ

Επική ειρωνεία: Στους στ. 496-511 ο Πολύφημος μιλάει στον μπροστάρη κρύο του κοπαδιού για το κακό που τον βρήκε, αγνοώντας αυτό που γνωρίζουν οι ακροατές, δηλαδή ότι ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του είναι κρυμμένοι στις κοιλιές των κριαριών.

Ρεαλισμός: Ο ποιητής με ωμό ρεαλισμό περιγράφει εικόνες που σοκάρουν τον ακροατή (στ. 318-323, 416-418, 427-444). Σκοπός αυτών των περιγραφών είναι να νιώσουν οι ακροατές φρίκη για τον πρωτογονισμό και τη βαρβαρότητα του Πολύφημου (στ. 318- 323) και άγρια χαρά για την τιμωρία του (στ. 427-444).

ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «πλωτοί δρόμοι» (στ. 278)
- «μακάριοι θεοί» (στ. 303)
- «ο Δίας με την αιγίδα του» (στ. 303)
- «καλοχτισμένο καράβι» (στ. 308)
- «φριχτός χαμός» (στ. 316, 335)
- γενναία ψυχή» (στ. 331)
- «κρασί φλογάτο» (στ. 401)
- «φιλόξενο δώρο» (στ. 407, 413)

Ενότητα 15η (Στ. 513-630)
Η ΦΥΓΗ ΚΑΙ Η ΥΒΡΙΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του μπαίνουν στο πλοίο και ξεκινούν. Μόλις απομακρύνονται λίγο, ο Οδυσσέας μιλάει με προσβλητικά λόγια στον Κύκλωπα, ο οποίος πετάει ένα βράχο εναντίον τους. Ο Οδυσσέας συνεχίζει να φωνάζει και αποκαλύπτει στον Πολύφημο το πραγματικό του όνομα. Ο Κύκλωπας απαντά πως ο μάντης Ευρυμίδης Τήλεμος είχε προβλέψει την τύφλωσή του από κάποιον Οδυσσέα. Ακόμη, προσεύχεται στον Ποσειδώνα, ζητώντας να τιμωρηθεί ο Οδυσσέας. Το καράβι

συνεχίζει το ταξίδι του και φτάνει στο νησί που βρίσκονται τα υπόλοιπα πλοία των συντρόφων του Οδυσσέα. Εκεί ο ήρωας προσφέρει θυσία στο Δία, την οποία όμως ο θεός αρνείται. Την επόμενη μέρα ανοίγονται στη θάλασσα με τα πλοία.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Οδυσσέας: Προκαλεί και ειρωνεύεται τον Πολύφημο, καθώς αισθάνεται υπερήφανος για το ότι κατόρθωσε να τον τυφλώσει και να ξεφύγει. Είναι ασύνετος, αφού δεν σκέφτεται τον κίνδυνο στον οποίο βάζει τον εαυτό του και τους συντρόφους του. Παρουσιάζεται εμπαθής και αλαζόνας. Τυφλωμένος από θυμό και εκδικητική μανία, μιλάει προσβλητικά για τον Ποσειδών (στ. 584), διαπράττοντας ύβρη. Κύκλωπας: Είναι απελπισμένος. Η τεράστια σωματική του δύναμη έρχεται σε αντίθεση με το μικρό μυαλό του.

Σύντροφοι: Παρουσιάζονται πιο συνετοί από τον Οδυσσέα, αφού προσπαθούν να τον εμποδίσουν να προκαλέσει τον Πολύφημο.

ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «αλμυρή θάλασσα» (στ. 524)
- «αφρισμένη θάλασσα» (στ. 526, 627)
- «θολωτή σπηλιά» (στ. 530)
- «ανόσια έργα» (στ. 532)
- «φιλόξενο δώρο» (στ. 576)
- «μακάριοι θεοί» (στ. 579)
- «Ποσειδών με την κατάμαυρή σου κόμη» (στ. 587)
- «Βαθυγάλη πλώρη» (στ. 600)
- «βαθύ καράβι (στ. 610)
- «Κρονίδης Δίας, που τον σκέπουν μαύρα νέφη, κύριος των πάντων» (στ. 614-615)
- «καλοκούβερτα καράβια» (στ. 617)

ΡΑΨΩΔΙΑ Κ'

ΤΑ ΠΕΡΙ ΑΙΟΛΟΥ, ΛΑΙΣΤΡΥΓΟΝΩΝ ΚΑΙ ΚΙΡΚΗΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ήρθαν μετά στο νησί του Αιόλου, του θεού των ανέμων. Αυτός τους καλοδέχτηκε κι όταν ήρθε η ώρα να φύγουν, έκλεισε μέσα σ' ένα ασκό όλους τους ανέμους και τον έδωσε στον Οδυσσέα. Ελεύθερο άφησε μόνο τον Ζέφυρο, τον δυτικό άνεμο, που θα τους πήγαινε στην πατρίδα. Αλλά η απληστία των συντρόφων του που νόμισαν ότι ο Αίολος του είχε δώσει θησαυρούς, στάθηκε η καταστροφή τους. Ενώ φαινόταν πια η Ιθάκη, άνοιξαν τον ασκό και οι άνεμοι εξαπολύθηκαν. Τους έφεραν στην χώρα των ανθρωποφάγων Λαιστρυγόνων, όπου ο Οδυσσέας έχασε όλα του τα πλοία αυτόνδρα εκτός από το δικό του. Ύστερα ήρθαν στην Αία, στο νησί της μάγισσας Κίρκης που μεταμόρφωσε τους συντρόφους του σε χοίρους. Αλλά ο Οδυσσέας, με την βοήθεια του Ερμή, εξουδετέρωσε τα μάγια της θεάς που είχαν στόχο τον ίδιο, έγινε εραστής της και την έπεισε ν' αποδώσει την ανθρώπινη μορφή στους συντρόφους του. Έμειναν εκεί ένα χρόνο.

ΡΑΨΩΔΙΑ Λ'

Η ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΣΤΟΝ ΑΔΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Καθ' υπόδειξιν της Κίρκης ο Οδυσσέας πηγαίνει στη χώρα των Κιμμερίων, όπου βασιλεύει το σκοτάδι. Ακολουθώντας τις οδηγίες της θεάς, καλεί τις ψυχές των νεκρών. Ο μάντης Τειρεσίας του αποκαλύπτει ότι ο Ποσειδώνας είναι οργισμένος μαζί του γιατί τύφλωσε τον γιο του Πολύφημο αλλά προλέγει ότι θα σωθεί τελικά, θα τιμωρήσει τους μνηστήρες και θα έχει ήσυχο τέλος σε βαθιά γεράματα. Επίσης προφητεύει και κάποιες άλλες περιπέτειες του Οδυσσέα, μετά την μνηστηροφονία. Οι σύντροφοι που του απέμειναν θα σωθούν κι αυτοί, αν δεν πειράξουν τις αγελάδες του Ήλιου που θα βρουν στο δρόμο τους. Ύστερα εμφανίζεται η ψυχή της μητέρας του, που δεν ήξερε ότι πέθανε, η Αλκμήνη, η Ιοκάστη, η Φαίδρα και η Αριάδνη. Έρχονται μετά οι ψυχές των ανδρών. Ο Αγαμέμνων διεκτραγωδεί το οίκτρο του τέλους κι ο Αχιλλέας του λέει ότι θα προτιμούσε να είναι δούλος του πιο φτωχού ανθρώπου, αλλά ζωντανός, παρά βασιλιάς στον Αδη. Εμφανίζονται επίσης οι ψυχές του Μίνωα, του Τάνταλου, του Σίσυφου, του Ηρακλή και άλλων.

ΡΑΨΩΔΙΑ Μ'

ΣΕΙΡΗΝΕΣ, ΣΚΥΛΛΑ ΚΑΙ ΧΑΡΥΒΔΗ, ΒΟΔΙΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Επιστρέφοντας από τον Κάτω Κόσμο ο Οδυσσέας περνά πάλι από το νησί της Κίρκης, όπου η μάγισσα του δίνει συμβουλές για ν' αντιμετωπίσει τα εμπόδια που θα βρει στον δρόμο του. Το πλοίο περνά από το νησί των Σειρήνων και, ακολουθώντας τις οδηγίες της Κίρκης, ο Οδυσσέας βουλώνει με κεριά τ' αυτιά των συντρόφων που τον δένουν σφιχτά στο κατάρτι κι ακούει το μαγευτικό τραγούδι τους χωρίς να υποστεί το τραγικό τέλος όπως την είχαν ακούσει. Ύστερα πέρασαν από το στενό της Σκύλλας και της Χάρυβδης, όπου τα έξι κεφάλια του φοβερού τέρατος, της Σκύλλας, άρπαξαν έξι συντρόφους του Οδυσσέα. Τέλος έφτασαν στο νησί του Ήλιου. Ο Οδυσσέας επανέλαβε στους συντρόφους την προειδοποίηση του Τειρεσία και της Κίρκης να μη πειράξουν τα βόδια του Ήλιου, αλλά οι άνεμοι ήταν ενάντιοι, οι προμήθειες τελειώσαν και οι άντρες άρχισαν να πεινούν. Τελικά έφαξαν κι έφαγαν τις αγελάδες την ώρα που ο Οδυσσέας κοιμόταν. Ο Ήλιος παραπονέθηκε στον Δία κι αυτός σήκωσε θύελλα τρομερή και χτύπησε με κεραυνό το πλοίο. Όλοι οι σύντροφοι του Οδυσσέα χάθηκαν κι αυτός έφτασε ύστερα από εννιά μέρες, άθλιος ναυαγός, στο νησί των Φαίακων.

ΡΑΨΩΔΙΑ Ν'

ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΧΕΡΙΑ ΚΑΙ ΑΦΙΞΗ ΣΤΗΝ ΙΘΑΚΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Οδυσσέας τελειώνει την εξιστόρηση των περιπετειών του στους Φαίακες. Ο Αλκίνοο του υπόσχεται ότι θα τον στείλει στην Ιθάκη και καλεί τους Φαίακες να δώσουν πλούσια δώρα στο φιλοξενούμενό του. Την επόμενη μέρα, μετά το αποχαιρετιστήριο γεύμα, ο Οδυσσέας και οι Φαίακες ανταλλάσσουν ευχές και κάνουν σπονδές στους θεούς. Ο Οδυσσέας με επίσημη συνοδεία επιβιβάζεται στο καράβι και ταξιδεύει βυθισμένος σε βαρύ ύπνο. Νωρίς το πρωί το πλοίο φτάνει στην Ιθάκη, οι Φαίακες κατεβάζουν τον κοιμισμένο Οδυσσέα και παίρνουν το δρόμο της επιστροφής. Ο Οδυσσέας ξυπνά στην Ιθάκη αλλά δεν αναγνωρίζει την πατρίδα του, καθώς η Αθηνά έχει σκορπίσει θολή ομίχλη. Η ανησυχία που νιώθει τον κάνει καχύποπτο με τους Φαίακες. Υποψιάζεται ότι του έκλεψαν τα δώρα αλλά τα μετράει και τα βρίσκει σωστά. Τότε παρουσιάζεται μπροστά του η Αθηνά, μεταμορφωμένη σε νεαρό βοσκό κι ο Οδυσσέας τον ρωτάει που βρίσκεται. Το παλικάρι τού απαντά πως το νησί είναι η Ιθάκη. Ο Οδυσσέας διηγείται μια ψεύτικη ιστορία. Λέει πως είναι Κρητικός που έφυγε από την πατρίδα του, επειδή σκότωσε τον γιο του Ιδομενέα. Καθώς ταξίδευε σε φοινικικό καράβι, μια τρικυμία τους ανάγκασε να σταματήσουν στην Ιθάκη, όπου τον άφησαν ολομόναχο. Η Αθηνά αλλάζει μορφή και παίρνει την όψη μιας όμορφης ψηλής γυναίκας. Του αποκαλύπτει ποια είναι και τον συμβουλεύει πώς να συμπεριφερθεί στην Ιθάκη. Ο Οδυσσέας πείθεται στα σημάδια της θεάς και την ακούει προσεκτικά. Στη συνέχεια κρύβουν τα δώρα στη σπηλιά των ναϊάδων και αρχίζουν να καταστρώνουν σχέδιο για την εξόντωση των μνηστήρων.

ΜΕΡΟΣ Γ – ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ (ραψ. ν210ν – ω)

ΡΑΨΩΔΙΑ Ν

ΑΠΟΠΛΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΧΕΡΙΑ
ΑΦΙΞΗ ΣΤΗΝ ΙΘΑΚΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Οδυσσέας τελειώνει την εξιστόρηση των περιπετειών του στους Φαίακες. Ο Αλκίνοος του υπόσχεται ότι θα τον στείλει στην Ιθάκη και καλεί τους Φαίακες να δώσουν πλούσια δώρα στο φιλοξενούμενό του. Την επόμενη μέρα, μετά το αποχαιρετιστήριο γεύμα, ο Οδυσσέας και οι Φαίακες ανταλλάσσουν ευχές και κάνουν σπονδές στους θεούς. Ο Οδυσσέας με επίσημη συνοδεία επιβιβάζεται στο καράβι και ταξιδεύει βυθισμένος σε βαρύ ύπνο. Νωρίς το πρωί το πλοίο φτάνει στην Ιθάκη, οι Φαίακες κατεβάζουν τον κοιμισμένο Οδυσσέα και παίρνουν το δρόμο της επιστροφής. Ο Οδυσσέας ξυπνά στην Ιθάκη αλλά δεν αναγνωρίζει την πατρίδα του, καθώς η Αθηνά έχει σκορπίσει θολή ομίχλη. Η ανησυχία που νιώθει τον κάνει καχύποπτο με τους Φαίακες. Υποψιάζεται ότι του έκλεψαν τα δώρα αλλά τα μετράει και τα βρίσκει σωστά. Τότε παρουσιάζεται μπροστά του η Αθηνά, μεταμορφωμένη σε νεαρό βοσκό κι ο Οδυσσέας τον ρωτάει που βρίσκεται. Το παλικάρι τού απαντά πως το νησί είναι η Ιθάκη. Ο Οδυσσέας διηγείται μια ψεύτικη ιστορία. Λέει πως είναι Κρητικός που έφυγε από την πατρίδα του, επειδή σκότωσε τον γιο του Ιδομενέα. Καθώς ταξίδευε σε φοινικικό καράβι, μια τρικυμία τους ανάγκασε να σταματήσουν στην Ιθάκη, όπου τον άφησαν ολομόναχο. Η Αθηνά αλλάζει μορφή και παίρνει την όψη μιας όμορφης ψηλής γυναίκας. Του αποκαλύπτει ποια είναι και τον συμβουλεύει πώς να συμπεριφερθεί στην Ιθάκη. Ο Οδυσσέας πείθεται στα σημάδια της θεάς και την ακούει προσεκτικά. Στη συνέχεια κρύβουν τα δώρα στη σπηλιά των ναϊάδων και αρχίζουν να καταστρώνουν σχέδιο για την εξόντωση των μνηστήρων.

ΡΑΨΩΔΙΑ Ε
ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΜΕ ΤΟΝ ΕΥΜΑΙΟ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Οδυσσέας έρχεται στον Εύμαιο που τον φιλοξενεί εγκάρδια και θρηνεί για τον αφέντη του που χάθηκε πια και για τις προσβολές του οίκου του από τους μνηστήρες. Ο ζητιάνος-Οδυσσέας του λέει πως είναι Κρητικός και διηγείται φανταστικές του περιπέτειες καταλήγοντας ότι ο Οδυσσέας έρχεται πίσω του. Ο Εύμαιοι δεν πείθεται αλλά ο Οδυσσέας βεβαιώνεται για την αφοσίωσή του.

ΡΑΨΩΔΙΑ Ο
ΑΦΙΞΗ ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ ΣΤΟ ΚΑΛΥΒΙ ΤΟΥ ΕΥΜΑΙΟΥ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Αθηνά παρουσιάζεται στον Τηλέμαχο που είναι ακόμη στην Σπάρτη, τον παρακινεί να επιστρέψει στην Ιθάκη και τον συμβουλεύει πώς ν' αποφύγει την ενέδρα των μνηστήρων. Ο Τηλέμαχος φεύγει με πλούσια δώρα του Μενέλαου και της Ελένης και, πριν μπει στην πόλη της Πύλου, επιβιβάζεται στο πλοίο του και ξεκινά. Μαζί του παίρνει και τον μάντη Θεοκλύμενο, φυγάδα από το Άργος για φόνο που έκανε εκεί. Στην Ιθάκη ο ζητιάνος-Οδυσσέας προσποιείται ότι θέλει να ξεκινήσει αμέσως για το παλάτι αλλά ο Εύμαιοι τον συμβουλεύει να περιμένει τον Τηλέμαχο. Μιλά ύστερα για την άθλια ζωή του πατέρα του Οδυσσέα Λαέρτη, για τον θάνατο της μητέρας του από μαρασμό και διηγείται και την δική του θλιβερή ιστορία. Τέλος, φτάνει ο Τηλέμαχος.

ΡΑΨΩΔΙΑ Π (ΣΤΙΧΟΙ 185-336)
ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΟΣ ΟΔΥΣΣΕΑ ΚΑΙ ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ

ΤΟΠΟΣ: το καλύβι του Εύμαιου (Ιθάκη)
ΧΡΟΝΟΣ: η 38η ημέρα της Οδύσσειας
ΠΡΟΣΩΠΑ: Οδυσσέας, Τηλέμαχος, Ευμείας, Αθηνά

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ Στίχων 1-260

Ο Τηλέμαχος φτάνει στο καλύβι του Εύμαιου όπου τα σκυλιά τον υποδέχονται κουνώντας την ουρά τους, χωρίς να γαβγίσουν. Ο Οδυσσέας ειδοποιεί το χοιροβοσκό ότι κάποιος δικός του έχει έρθει. Ο Εύμαιοι, γεμάτος συγκίνηση, καλωσορίζει τον Τηλέμαχο, σα να ήταν γιος του. Ο νεαρός ρωτάει για την Πηνελόπη και μαθαίνει ότι μένει πιστή στον Οδυσσέα. Στη συνέχεια ο χοιροβοσκός στρώνει το τραπέζι για φαγητό. Μετά το γεύμα ο Τηλέμαχος ζητά να μάθει ποιος είναι ο ξένος και ο Εύμαιοι του απαντάει ότι πρόκειται για έναν περιπλανώμενο Κρητικό. Ο Τηλέμαχος εκδηλώνει την αδυναμία του να φιλοξενήσει τον ξένο στο παλάτι, του υπόσχεται όμως ότι θα του δώσει τα απαραίτητα εφόδια για να ταξιδέψει. Ο Οδυσσέας παίρνει το λόγο και ξεσηκώνει τον Τηλέμαχο εναντίον των μνηστήρων. Ο Τηλέμαχος εκθέτει την κατάσταση που επικρατεί στο παλάτι κι εκφράζει το παράπονο ότι δεν έχει κανένα να τον στηρίξει. Έπειτα στέλνει τον Εύμαιο να ειδοποιήσει κρυφά την Πηνελόπη για την άφιξή του. Ο βοσκός τον συμβουλεύει να ενημερώσει πρώτα το Λαέρτη, ο Τηλέμαχος όμως του λέει να το αναθέσει στη μητέρα του. Μετά την αναχώρηση του Εύμαιου εμφανίζεται η Αθηνά στον Οδυσσέα και του κάνει νόημα να πάει κοντά της. Έξω από το καλύβι, η θεά του λέει έφτασε η ώρα να αποκαλυφθεί στο γιο του και του δίνει την κανονική του μορφή. Ο Οδυσσέας πλησιάζει τον ξαφνιασμένο από τη μεταμόρφωση Τηλέμαχο και του λέει ότι είναι ο πατέρας του. Ο νεαρός είναι δύσπιστος αρχικά, στη συνέχεια όμως πείθεται και πέφτει στην αγκαλιά του Οδυσσέα. Οι δύο τους κλαίει από χαρά και συγκίνηση. Κάποια στιγμή, ο Τηλέμαχος ζητά να μάθει πώς έφτασε ο πατέρας του στην Ιθάκη. Αυτός τον πληροφορεί για το ταξίδι του και του ανακοινώνει ότι πρέπει να σχεδιάσουν το φόνο των μνηστήρων.

Ενότητα 22η (Στ. 185-336)
Ο ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΟΣ

Το μοτίβο του αναγνωρισμού: Ο αναγνωρισμός στην Οδύσσεια πραγματοποιείται με μια ορισμένη διαδικασία. Δηλαδή είναι κι αυτός θεματικός τύπος, όπως και η φιλοξενία. Κατά τη διαδικασία του αναγνωρισμού:

- α) Προϋποτίθεται η πολύχρονη απουσία του αναγνωριζόμενου από τον αναγνωριστή.
- β) Απομονώνονται τα δύο πρόσωπα που μετέχουν στον αναγνωρισμό.
- γ) Αποκρύπτεται η ταυτότητα του αναγνωριζόμενου με μεταμόρφωση ή παραμόρφωση ή με μια ψεύτικη ιστορία.
- δ) Ακολουθεί η αποκάλυψη (αποκατάσταση του προσώπου με άρση της μεταμόρφωσης-παραμόρφωσης και ομολογία της ταυτότητάς του).
- ε) Μεσολαβεί η δοκιμασία: ο αναγνωριστής εκφράζει τη δυσπιστία του και ζητά αποδεικτικά στοιχεία και μετά ακολουθούν οι διαβεβαιώσεις ή τα αποδεικτικά στοιχεία του αναγνωριζόμενου, και
- στ) ακολουθεί η αναγνώριση και η έκφραση συναισθημάτων.

Κατά τη διαδικασία του αναγνωρισμού, ο Τηλέμαχος έζησε μια κλίμακα συναισθημάτων που παρουσιάζει καμπύλη: Κατάπληξη και δέος – δυσπιστία και αμφιβολία – πειθώ – σπαραχτική συγκίνηση. Τη γρήγορη αυτή εξέλιξη της κλίμακας δικαιολογεί ο αιφνιδιασμός στην αρχή και η αναφορά στο θαύμα έπειτα, που λειτουργεί καταλυτικά.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ: Φιλόξενος, δείχνει σεβασμό, είναι χαρούμενος που επέστρεψε στην Ιθάκη, συμπύματα δειλίας και ευθυνοφοβίας, τρυφερός γιος, ευσεβής, δύσπιστος. Στη σκηνή του αναγνωρισμού, ο Τηλέμαχος φανερώνει την ευσεβεία του, γυρνώντας το βλέμμα του με δέος, επειδή νομίζει ότι έχει μπροστά του κάποιο θεό. Έπειτα παρουσιάζεται δύσπιστος απέναντι στον Οδυσσέα (στ. 214-224), τελικά όμως πείθεται και εκδηλώνει τη λατρεία που νιώθει γι' αυτόν (στ. 239-240).
ΟΔΥΣΣΕΑΣ: Πανέξυπνος, διορατικός, ψύχραιμος, αποφασιστικός, ευαίσθητος, φορτισμένος συναισθηματικά. Στη σκηνή του αναγνωρισμού ο Οδυσσέας ξεδιπλώνει τα συναισθήματά του μέσα από το θρήνο του: λαχτάρα, πόθο, πόνο, αγάπη για το μονάκριβο γιο του που έχει να δει σχεδόν 20 χρόνια (στ. 241-246).

ΤΕΧΝΙΚΗ

Παρομοίωση

Στους στ. 243-245 ο ποιητής παρομοιάζει το θρήνο Οδυσσέα - Τηλέμαχου με το θρήνο αρπακτικών πουλιών που οι κυνηγοί έχουν πάρει τα μικρά τους. Η ανάλυση της παρομοίωσης: α) αναφορικό μέρος: «σαν αετοί ... προτού ξεπεταρίσουν» (στ. 243-244) β) δεικτικό μέρος: «τόσο πικρό ... κύλησε» (στ. 245) γ) κοινός όρος: η ένταση των συναισθημάτων

Είρωνεία:

Στίχοι 214-336: Ο Τηλέμαχος αρνείται να πιστέψει ότι έχει τον πατέρα του ολοζώντανο μπροστά του.

ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «Λαερτιάδη διογένηντε, ω πολυμήχανε Οδυσσέα» (στ. 185)

ΡΑΨΩΔΙΑ Ρ
Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ ΚΑΙ ΟΔΥΣΣΕΑ ΣΤΟ ΠΑΛΑΤΙ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Τηλέμαχος επιστρέφει στο παλάτι όπου τον υποδέχονται η Πηνελόπη και η τροφός Ευρύκλεια. Διηγείται το ταξίδι του και λέει ότι ο Οδυσσέας είναι ακόμη στο νησί της Καλυψώς. Ο Θεοκλύμενος όμως που έχει έρθει μαζί του προφητεύει ότι ο Οδυσσέας έχει φτάσει και ετοιμάζει όλεθρο για τους μνηστήρες. Ο Εύμαιοι και ο ζητιάνος-Οδυσσέας φτάνουν στο παλάτι, όπου ο τελευταίος αναγνωρίζεται από τον γερασμένο σκύλο του Άργου που αμέσως μετά αφήνει την τελευταία του πνοή. Ο Οδυσσέας μπαίνει στην αίθουσα του συμποσίου και με προτροπή του Αντίνοου ζητιανεύει από τους μνηστήρες αλλά ο Αντίνοος τον βρίζει και τον χτυπά. Η Πηνελόπη αγανακτεί με τη συμπεριφορά αυτή και, μαθαίνοντας από τον Εύμαιο ότι ο ξένος είναι ταξιδεμένος και ξέρει για τον Οδυσσέα, ζητά να του μιλήσει. Ο Οδυσσέας φροντίζει ν' αναβληθεί η συνάντηση για το βράδυ

ΡΑΨΩΔΙΑ Σ
ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗ ΟΔΥΣΣΕΑ ΚΑΙ ΙΠΟΥ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εμφανίζεται και άλλος ζητιάνος, ο Ίρος. Αγανακτεί με τον Οδυσσέα που ζητιανεύει στα μέρη του και τον προκαλεί. Ο Οδυσσέας προσπαθεί να τον αποφύγει αλλά ο Αντίνοος τους παρακινεί να πυγμαχήσουν και αθλοθετεί μάλιστα μόνιμη διατροφή για τον νικητή. Χτυπιούνται και νικά ο Οδυσσέας. Η Πηνελόπη δίνει ελπίδες στους μνηστήρες και τους αποσπά δώρα. Η δούλα της Μελανθώ κι ο εραστής της τελευταίας μνηστήρας Ευρύμαχος, τον κακομεταχειρίζονται.

ΡΑΨΩΔΙΑ Τ
ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΟΔΥΣΣΕΑ ΚΑΙ ΠΗΝΕΛΟΠΗΣ
ΤΟ ΠΟΔΛΟΥΤΡΟ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Τηλέμαχος με διάφορες προφάσεις απομακρύνει τα όπλα από την μεγάλη αίθουσα κ’ ύστερα αποσύρεται. Η Μελανθώ αποπαίρνει και πάλι τον Οδυσσέα αλλά η Πηνελόπη την επιπλήττει και αρχίζει να συζητά με τον «ξένο». Του λέει για το τέχνασμα με τον πέπλο, αλλά δηλώνει πως δεν αντέχει πια στις πιέσεις των μνηστήρων και των γονέων της και θα πρέπει να ξαναπαντρευτεί. Ο Οδυσσέας μιλά για τον εαυτό του και της λέει μισές αλήθειες. Στα πλαίσια της φιλοξενίας της Πηνελόπης, η γριά τροφός του Οδυσσέα Ευρύκλεια του πλένει τα πόδια αλλά βλέπει την παλιά πληγή από δόντια κάπρου που είχε και τον αναγνωρίζει. Ο Οδυσσέας της επιβάλλει σιωπή και συνεχίζει την συζήτηση με την Πηνελόπη. Αυτή του λέει ότι θα πάρει άντρα της αυτών που θα μπορέσει να τεντώσει το τόξο του Οδυσσέα και να διαπεράσει με το βέλος τις εγκοπές των λειπίδων δώδεκα πελέκεων, πράγμα που μόνο ο ίδιος μπορούσε να κάνει.

ΡΑΨΩΔΙΑ Υ
ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Οδυσσέας αγρυπνά μελετώντας τον όλεθρο των μνηστήρων και των γυναικών του παλατιού του που συνήψαν σχέσεις μαζί τους, μέχρι που η Αθηνά «χύνει ύπνο στα ματόφυλλά του». Αλλά ούτε η Πηνελόπη μπορεί να κοιμηθεί. Το πρωί έρχονται βοοοί του Οδυσσέα που τον περιγελούν αλλά αυτός βεβαιώνεται για την αφοσίωση ενός ακόμη από τους ανθρώπους του, του Φιλοίπου. Οι μνηστήρες εν τω μεταξύ, προετοιμάζοντας τον χαμό του Τηλέμαχου, περιγελούν τον Οδυσσέα καθώς και τον Θεοκλύμενο που προφητεύει τον χαμό τους.

ΡΑΨΩΔΙΑ Φ
ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΑΓΩΝΑ ΤΟΞΟΥ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Πηνελόπη φέρνει το τόξο και την φαρέτρα με τα βέλη, και καλεί τους μνηστήρες να διαγωνιστούν. Όποιος τεντώσει το τόξο και διαπεράσει με το βέλος τους δώδεκα πελέκεις, θα την κάνει γυναίκα του. Ο Τηλέμαχος επιχειρεί πρώτος για να φανεί άξιος γιος του πατέρα του. Τα καταφέρνει σχεδόν αλλά ο Οδυσσέας του κάνει νόημα κι εγκαλείπει την προσπάθεια. Οι μνηστήρες αρχίζουν να δοκιμάζουν χωρίς επιτυχία κι ο Οδυσσέας παίρνει παράμερα τον Εύμαιο και τον Φιλοίπιο, αποκαλύπτεται και τους δίνει οδηγίες για την παγίδευση των μνηστήρων. Ο Οδυσσέας ξαναπαίρνει στην αίθουσα, όπου εν τω μεταξύ έχουν αποτύχει όλοι οι μνηστήρες, και ζητά να δοκιμάσει κι αυτός. Ο Αντίνοος αποκρούει το αίτημα περιφρονητικά, αλλά η Πηνελόπη δέχεται, μια και το μόνο που μπορεί να κερδίσει ο ξένος είναι πλούσια δώρα. Ο Τηλέμαχος επεμβαίνει, διώχνει την μητέρα του από την αίθουσα κι επιμένει να δοκιμάσει κι ο ξένος. Ο Εύμαιος δίνει το τόξο στον Οδυσσέα και παραγγέλει στην Ευρύκλεια να κλείσει καλά όλες τις πόρτες. Ο Οδυσσέας τεντώνει εύκολα το τόξο, οι μνηστήρες χλωμιάζουν κι ο Δίας στέλνει βροντή, θεϊκό σημάδι. Το βέλος του Οδυσσέα διαπερνά τους πελέκεις κι ο Τηλέμαχος έρχεται δίπλα του ζωσμένος τα όπλα του.

ΡΑΨΩΔΙΑ Χ
ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

ΤΟΠΟΣ: το παλάτι του Οδυσσέα
ΧΡΟΝΟΣ: η 40η ημέρα της Οδύσσειας
ΠΡΟΣΩΠΑ: Οδυσσέας, Αντίνοος, Ευρύμαχος, Τηλέμαχος, Αμφινόμος, Λειώδης, Φήμιος, Μέδων

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ
Ο Οδυσσέας πετάει τα κουρέλια του και σημαδεύει τον Αντίνοο. Ο μνηστήρας πεθαίνει και οι υπόλοιποι απειλούν τον Οδυσσέα, πιστεύοντας ότι τον σκότωσε κατά λάθος. Ο βασιλιάς της Ιθάκης αποκαλύπτει ποιος είναι. Ο Ευρύμαχος, τρομοκρατημένος προσπαθεί να συμβιβάσει την κατάσταση, προσφέροντας αποζημίωση. Ο Οδυσσέας αρνείται και τότε ο μνηστήρας καλεί τους άλλους να πολεμήσουν εναντίον του, όμως πέφτει νεκρός από ένα βέλος. Στη συνέχεια ο Τηλέμαχος σκοτώνει τον Αμφινόμο και φεύγει για να φέρει όπλα στον πατέρα του. Ο Λειώδης προσπέφτει ικέτης στον Οδυσσέα να μην τον σκοτώσει, ο ήρωας όμως του κόβει το κεφάλι. Ο αοιδός Φήμιος ικετεύει κι αυτός και, με επέμβαση του Τηλέμαχου, ο Οδυσσέας του χαρίζει τη ζωή, όπως και στον κήρυκα Μέδοντα.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ
Οδυσσέας: Εμφανίζεται εδώ ως αμείλικτος τιμωρός της αλαζονείας των μνηστήρων. Με απαράμιλλο θάρρος και σκληρότητα εξοντώνει τους μνηστήρες, αρνούμενος κάθε συμβιβασμό και υλική αποζημίωση. Στο τέλος δείχνει την ευσέβεια και το δίκαιο χαρακτήρα του, χαρίζοντας τη σωτηρία στο Φήμιο και το Μέδοντα.
Μνηστήρες: Είναι θρασύδειλοι, αφού απειλούν τον Οδυσσέα όσο νομίζουν ότι σκότωσε κατά λάθος τον Αντίνοο (στ. 27-35) ενώ, όταν μαθαίνουν ποιος είναι, προσπαθούν με διάφορες δικαιολογίες να σώσουν τη ζωής τους. Ο φαύλος και διεφθαρμένος Ευρύμαχος προτείνει στον Οδυσσέα υλική αποζημίωση (στ. 58-62) και προσπαθεί να ρίξει το φταίξιμο στο νεκρό Αντίνοο (στ. 51-52). Ο Λειώδης, εξίσου δειλός, κάνει μια ύστατη προσπάθεια να γλιτώσει, πέφτοντας ικέτης στα πόδια του Οδυσσέα και παρουσιάζοντας τον εαυτό του αμέτοχο. Θύμα των περιστάσεων (στ. 310-320).
Τηλέμαχος: Με μεγάλη γενναιότητα στέκεται στο πλευρό του πατέρα του και τον βοηθά, φέρνοντάς του οπλισμό (στ. 105-119) και σκοτώνοντας τον Αμφινόμο (στ. 97-104). Η ευσέβεια και η καλοσύνη του φαίνονται από την επέμβασή του για τη σωτηρία του Φήμιου και του Μέδοντα (στ. 357-364).

ΡΑΨΩΔΙΑ Ψ
ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΟΔΥΣΣΕΑ ΚΑΙ ΠΗΝΕΛΟΠΗΣ

ΤΟΠΟΣ: το παλάτι του Οδυσσέα
ΧΡΟΝΟΣ: η 40η ημέρα της Οδύσσειας
ΠΡΟΣΩΠΑ: Ευρύκλεια, Πηνελόπη, Οδυσσέας, Τηλέμαχος, Ευρυνόμη

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ
Η Ευρύκλεια τρέχει να ξυπνήσει την Πηνελόπη για να της αναγγείλει τα νέα. Η Πηνελόπη δεν την πιστεύει αλλά η γερόντισσα επιμένει ότι γύρισε ο Οδυσσέας και σκότωσε όλους τους μνηστήρες. Η Πηνελόπη κατεβαίνει στη μεγάλη αίθουσα για να διαπιστώσει τι έχει συμβεί. Κάθεται αμίλητη μπροστά στον Οδυσσέα και ο Τηλέμαχος την επιπλήττει για την σκληρότητά της. Αυτή του εξηγεί ότι νιώθει έκπληξη και μιλάει για τα κρυφά σημάδια που έχουν οι δύο σύζυγοι. Ο Οδυσσέας ζητάει να προσποιηθούν ότι έχουν γλύνει στο παλάτι, ώστε να φύγουν για το κτήμα χωρίς να καταλάβει κανείς όσα συνέβησαν. Στο μεταξύ η Ευρυνόμη περιποιείται το βασιλιά της Ιθάκης και, με τη βοήθεια της Αθηνάς, ο Οδυσσέας εμφανίζεται όμορφος σαν θεός μπροστά στη γυναίκα του. Την κατηγορεί για την ψυχρή της στάση και δίνει εντολή στην Ευρύκλεια να ετοιμάσει το κρεβάτι του. Η Πηνελόπη, θέλοντας να τον δοκιμάσει, ζητά από την γερόντισσα να βγάλει το κρεβάτι έξω από την κάμαρή τους και να του στρώσει εκεί να κοιμηθεί. Ο Οδυσσέας οργίζεται και λέει ότι το κρεβάτι δεν είναι δυνατόν να μετακινηθεί, αφού ο ίδιος το είχε σκαλίσει πάνω στον κορμό μιας ελιάς. Η Πηνελόπη ακούει το κρυφό σημάδι και πέφτει στην αγκαλιά του άντρα της. Η Αθηνά, για να τους δώσει χρόνο, παρατείνει τη διάρκεια της νύχτας.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ
Πηνελόπη: Αρχικά ενοχλείται που την ξύπνησε η Ευρύκλεια και δυσπιστεί σε όσα της λέει σχετικά με τον Οδυσσέα (στ. 13-27). Η αντίδρασή της αυτή είναι φυσιολογική, αφού οι εξελίξεις αυτές ξεπερνούν κάθε προσδοκία. Άλλωστε, τα χρόνια που πέρασε μόνη με τόσα προβλήματα, έχει μάθει να είναι επιφυλακτική με τους ανθρώπους (στ. 241-245). Μετά τις εξηγήσεις της Ευρύκλειας, η Πηνελόπη αρχίζει να πιεθεται (στ. 36, 95-96) αλλά με μια αξιομνημόνευτη ψυχραιμία στέκεται μπροστά στον άντρα της (στ. 108-111, 121-128) περιμένοντας να δώσει τα σημάδια του αναγνωρισμού. Η εξυπνάδα της φαίνεται στη δοκιμασία στην οποία υποβάλλει τον Οδυσσέα (στ. 199-205). Τέλος, η βασίλισσα εκδηλώνει έμπρακτα τη λαχτάρα και την αγάπη της για τον Οδυσσέα, καθώς πέφτει στην αγκαλιά του μετά από 20 χρόνια αναμονής (στ. 233-270).

Τηλέμαχος: Επιπλήττει τη μητέρα του, καταλογίζοντάς της σκληρότητα προς τον Οδυσσέα (στ. 113-120). Με τον τρόπο αυτό δείχνει πόσο ανώριμος είναι ακόμη να κατανοήσει την ανθρώπινη συμπεριφορά. Ενθουσιασμένος από την επιστροφή του πατέρα του μιλάει γι' αυτόν με μεγάλο θαυμασμό (στ. 145-150).
Οδυσσέας: Ο Οδυσσέας στέκεται μπροστά στη γυναίκα του με μεγάλη ψυχραιμία κι αυτοσυγκράτηση (στ. 102-107). Κατανοεί τη δυσπιστία της και με υπομονή περιμένει τις αντιδράσεις της (στ. 132-135). Ακόμη και αυτή τη στιγμή δεν τον εγκαταλείπει η λογική και καταστρώνει το σχέδιο του ψεύτικου γλεντιού για να παραπλανήσει τους συγγενείς των θυμάτων, ώστε να βρουν την ευκαιρία με τον Τηλέμαχο να καταφύγουν στο κτήμα (στ. 136-163). Μετά το λουτρό μιλάει σκληρά στη γυναίκα του και την κατηγορεί για ψυχρότητα (στ. 189-197), δείχνοντας έτσι ότι η υπομονή του έχει εξαντληθεί. Ανυποψίαστος – τουλάχιστον φαινομενικά – για τη δοκιμασία στην οποία τον υποβάλλει η Πηνελόπη, πέφτει στην «παγίδα» της και αποκαλύπτει το κρυφό σημάδι (την ιστορία του κρεβατιού, στ. 208-231). Τέλος, μετά τον αναγνώρισμό, πέφτει στην αγκαλιά της γυναίκας του κλαίγοντας από ευτυχία (στ. 260-270).

ΤΕΧΝΙΚΗ

Πλατιά παρομοίωση

Στους στ. 261-269 ο ποιητής παρομοιάζει την ψυχική ευφορία των δύο συζύγων που ξανασμίγουν μετά από 20 χρόνια με την ευτυχία που νιώθουν οι ναυαγοί όταν πατούν στη στεριά, μετά από μεγάλη θαλασσοταραχή. Η ανάλυση της της παρομοίωσης: α) αναφορικό μέρος: «Πόση αγαλλίαση... στη στέρεη γη» (στ. 261-268) β) δεικτικό μέρος: «Τόση αγαλλίαση... τον άντρα της» (στ. 268-269) γ) κοινός όρος: η αγαλλίαση μετά το τέλος των ταλαιπωριών

Επιβράδυνση

Στους στ. 136-175 η κατάσταση του σχεδίου για το ψεύτικο γλέντι λειτουργεί επιβραδυντικά στην εξέλιξη του έπους, ώστε να εκτονωθεί η ένταση που δημιουργήθηκε από τη συνάντηση Οδυσσέα - Πηνελόπης. Στους στ. 215-228 η ιστορία της κατασκευής του κρεβατιού επιβραδύνει τους ρυθμούς και ταυτόχρονα αποτελεί αδιάσειστη απόδειξη για τον αναγνώρισμό του Οδυσσέα από την Πηνελόπη.

Αναγνώρισμός:

Η σκηνή του αναγνώρισμού είναι ένα τυπικό θέμα της Οδύσσειας και γίνεται με την ακόλουθη διαδικασία: Η ταυτότητα του Οδυσσέα αποκρύπτεται πίσω από τα κουρέλια που φοράει. Μετά το λουτρό του Οδυσσέα, αυτός και η Πηνελόπη μένουν μόνοι. Ο Οδυσσέας μετά τις περιποιήσεις της Ευρυνομής και την επέμβαση της Αθηνάς, ακτινοβολεί λάμψη και ομορφιά, χωρίς να θυμίζει σε τίποτα τον κουρελή ζητιάνο (στ. 176-186). Η Πηνελόπη εκφράζει τη δυσπιστία της και υποβάλλει τον Οδυσσέα σε δοκιμασία, ώστε να πάρει τα αποδεικτικά στοιχεία ότι είναι πράγματι ο άντρας της (στ. 199-205). Η αφήγηση από τον Οδυσσέα της ιστορίας του κρεβατιού αποτελεί το αποδεικτικό στοιχείο που θέλει η Πηνελόπη (στ. 208-231). Ακολουθεί ο αναγνώρισμός και η έκφραση της συγκίνησης των δύο συζύγων (στ. 232-270).

ΡΑΨΩΔΙΑ Ω

ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΙΡΗΝΗΣ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΛΑΕΡΤΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

ΤΟΠΟΣ: Στους στ. 280-350 βρισκόμαστε στο κτήμα του Λαέρτη ενώ στους στ. 463-551 στην αγορά της Ιθάκης.

ΧΡΟΝΟΣ: η 41η ημέρα της Οδύσσειας.

ΠΡΟΣΩΠΑ: Οδυσσέας, Λαέρτης, Τηλέμαχος, Αλιθέρης, Ευπειθής, Αθηνά - Μέντορας.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Οδυσσέας συναντά το Λαέρτη και του συστήνεται ως Επήριτος, γιος του βασιλιά Αφείδα και εγγονός του Πολυπήμονα. Του λέει ότι φιλοξένησε πριν πέντε χρόνια τον Οδυσσέα. Ο γέροντας ξεσπάει σε θρήνο κι ο Οδυσσέας μη αντέχοντας άλλο, τους αποκαλύπτει την αληθινή του ταυτότητα. Ο Λαέρτης ζητά σημάδια· εκείνος του δείχνει την ουλή στο πόδι και απариθμεί τα δέντρα που του είχε χαρίσει ο πατέρας του. Ο Λαέρτης πέφτει λιπόθυμος από τη συγκίνηση.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Οδυσσέας: Αρχικά είναι πολύ ψυχραιμος και διηγείται στον πατέρα του μια πλαστή ιστορία (στ. 305-315). Όταν όμως βλέπει το Λαέρτη να θρηνεί σπαρακτικά, γεμάτος συγκίνηση αποκαλύπτεται (στ. 316-328).

Λαέρτης: Ζει αποτραβηγμένος στην εξοχή, μέσα στη θλίψη και τον πόνο, όπως φαίνεται από το θρήνο του μόλις ακούει για το γιο του (στ. 316-318). Μετά τον αναγνώρισμό, λιποθυμεί στην αγκαλιά του αγαπημένου του γιου, μη αντέχοντας τη συγκίνηση και την απρόσμενη ευτυχία (στ. 346-350).

ΤΕΧΝΙΚΗ

Η σκηνή του αναγνώρισμού – η τυπική διαδικασία:

1. Ο Οδυσσέας αποκρύπτει την ταυτότητά του, διηγούμενος μια πλαστή ιστορία (στ. 306-311).
2. Ο Οδυσσέας και ο Λαέρτης βρίσκονται απομονωμένοι από τους άλλους στα κτήματα.
3. Ο Οδυσσέας αποκαλύπτει ποιος πραγματικά είναι (στ. 323-324).
4. Ο Λαέρτης δυσπιστεί και ζητάει σημάδια αναγνώρισμού (στ. 330-331).
5. Ο Οδυσσέας παρουσιάζει τις αποδείξεις: την ουλή στο πόδι και απариθμηση των δέντρων που του είχε χαρίσει ο Λαέρτης (στ. 333-345).
6. Ακολουθεί ο αναγνώρισμός και η εκδήλωση των συναισθημάτων (στ. 346-350).